PAOLO MENGOZZI
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2006. november 15. [1]

I – Bevezetés

1. A Bíróság 2002. november 5-én az Európai Közösségek Bizottságának az EK-Szerződés 169. cikke (jelenleg EK 226. cikk) alapján benyújtott keresetével kapcsolatban nyolc ítéletet hozott az Osztrák Köztársaság [2], a Belga Királyság [3], a Dán Királyság [4], a Finn Köztársaság [5], a Német Szövetségi Köztársaság [6], a Luxemburgi Nagyhercegség [7], Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága [8], valamint a Svéd Királyság [9] ellen, amelyekben megállapította, hogy a légi közlekedés tárgyában az Amerikai Egyesült Államokkal fennálló egyes nemzetközi kötelezettségvállalások tárgyalása, alkalmazása és/vagy hatályban tartása során az említett tagállamok nem teljesítették az EK-Szerződés 5. cikkéből (jelenleg EK 10. cikk), az EK-Szerződés 52. cikkéből (jelenleg, módosítást követően EK 43. cikk) és a légi szolgáltatások vitel- és tarifadíjairól szóló, 1992. július 23-i 2409/92/EGK tanácsi rendeletből [10], valamint az 1993. október 29-i 3089/93/EGK tanácsi rendelettel [11] módosított, a számítógépes helyfoglalási rendszerek ügyviteli szabályzatáról szóló, 1989. július 24-i 2299/89/EGK tanácsi rendeletből [12] eredő kötelezettségeket (a továbbiakban: 2002. november 5-én hozott ítéletek) [13].

2. A jelen ügyben benyújtott keresetének elbírálásakor a Bizottság a Holland Királyságot illetően hasonló határozatot vár a Bíróságtól.

1 – Eredeti nyelv: olasz.

2 – A C-475/98. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9797. o.).

3 – A C-471/98. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9681. o.).

4 – A C-467/98. sz., Bizottság kontra Dánia ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9519. o.).

5 – A C-469/98. sz., Bizottság kontra Finnország ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9627. o.).

6 – A C-476/98. sz., Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9855. o.).

7 – A C-472/98. sz., Bizottság kontra Luxemburg ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9741. o.).

8 – A C-466/98. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9427. o.).

9 – A C-468/98. sz., Bizottság kontra Svédország ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-9575. o.).

10 – HL L 240., 15. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 427. o.

11 – HL L 83., 35. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 2. kötet, 94. o.

12 – HL L 220., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 277. o.

13 – A C-466/98. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben a kereset az EK-Szerződés 52. cikkének megsértésére korlátozódott.

II – A vonatkozó jogi háttér

3. A Bizottság által a Holland Királysággal szemben benyújtott panaszok azokra a jogsértésekre korlátozódnak, melyeket a Bíróság a fent említett 2002. november 5-i ítéleteiben állapított meg.

4. Az EK-Szerződés 5. és 52. cikkének megsértésén kívül, a Bizottság állítja, hogy a Holland Királyság nem teljesítette azon kötelezettségeit, melyek e tagállamot a légiközlekedési ágazatban elfogadott egyes tanácsi rendeletek alapján terhelik. Szükséges röviden azon jogszabályi összefüggés felidézése, melybe e jogi aktusok beilleszkednek.

5. A légi közlekedés belső piacának rendezésére tekintettel az Európai Unió Tanácsa 1987-ben, 1990-ben és 1992-ben az EK-Szerződés 84. cikkének (2) bekezdése (jelenleg az EK 80. cikk (2) bekezdése) [14] alapján három szabályozási „csomagot" fogadott el egyrészt a légi közlekedés területén történő szolgáltatások nyújtására vonatkozó szabadság, másrészt az ágazatban a közösségi versenyszabályok alkalmazásának biztosítása érdekében.

6. A Közösségen belüli légi közlekedés teljes körű liberalizációjának megvalósítását célzó „harmadik csomag" [15] keretében elfogadott 2409/92 rendelet a Közösségen belüli útvonalakon a légifuvarozás vitel- és tarifadíjainak megállapításához alkalmazandó feltételeket és eljárásokat határozza meg (1. cikk, (1) bekezdés).

7. A 2409/92 rendelet az 1. cikke (2) bekezdésének a) pontja szerint nem vonatkozik a Közösségen kívüli légifuvarozók részéről felszámított vitel- és tarifadíjakra; a ugyanezen cikk (3) bekezdésének sérelme nélkül „csak a közösségi légifuvarozók lesznek feljogosítva arra, hogy új termékeket vagy a már meglévő azonos termékekénél alacsonyabb árakat vezethessenek be". Amint azt részletesebben látni fogjuk a 2002. november 5-én hozott ítéletekben, a Bíróság e rendelkezések együttes olvasata alapján úgy ítélte meg, hogy a 2409/92 rendelet közvetve ugyan, de egyértelműen megtiltotta a Közösség területén működő harmadik országbeli

14 – Mint ismeretes, az EK 80. cikk (1) bekezdése szerint a szerződés V. címének közlekedésre vonatkozó rendelkezéseit kizárólag a vasúti, közúti és belvízi közlekedésre kell alkalmazni. A tengeri és a légi közlekedés azonban külön szabályozás tárgyát képezi. A 80. cikk (2) bekezdése szerint a Tanács minősített többséggel határoz arról, hogy milyen mértékben és milyen eljárással kerül sor ezekben az ágazatokban a megfelelő rendelkezések meghozatalára.

15 – A 2409/92 rendeleten túl, az intézkedések harmadik csoportját a légifuvarozók engedélyezéséről szóló, 1992. július 23-i 2407/92/EGK tanácsi irányelv (HL L 240., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 2. kötet, 3. o.) és a közösségi légifuvarozók Közösségen belüli légi útvonalakhoz jutásáról szóló, 1992. július 23-i 2408/92/EGK tanácsi rendelet (HL L 240. 8. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 420. o.) alkotja.

légifuvarozóknak, hogy új termékeket vagy a már meglévő azonos termékekénél alacsonyabb árakat vezessenek be. A közösségi jogalkotó ily módon korlátozta e légifuvarozók Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíj-meghatározási szabadságát, az ötödik szabadságuk jogai alapján. A Közösség tehát, a Bíróság szerint, a 2409/92 rendelet 1. cikke (3) bekezdése hatályának korlátai között kizárólagos hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a Közösségen kívüli légifuvarozók által felszámított viteldíjakra vonatkozó korlátozással kapcsolatos megállapodást kössön harmadik országokkal. [16]

8. A 12. cikke alapján a 2409/92 rendelet 1993. január 1-jén lépett hatályba.

9. A fent hivatkozott szabályozási „csomagban" szereplő jogi aktusokon kívül a közösségi jogalkotó több, a légi közlekedés ágazatában egyes egyedi kérdéseket szabályozó rendeletet hozott.

10. Különösen a 2299/89 rendelet hozta létre a számítógépes helyfoglalási rendszerek ügyviteli szabályzatát. Az 1. cikkének megfelelően a rendeletet a Közösség területén légifuvarozási termékeket magában foglaló, használatra felkínált és/vagy használt számítógépes helyfoglalási rendszerekre (a továbbiakban: SZHR) kell alkalmazni függetlenül a rendszerszállító jogállásától vagy állampolgárságától, a használt információk forrásától vagy a központi adatfeldolgozó egység elhelyezésétől és azon repülőterek földrajzi elhelyezkedésétől, melyek között a légifuvarozás történik.

11. A 2002. november 5-i ítéletekben, amint azt a későbbiekben látni fogjuk, a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az 1. és 7. cikke alapján a viszonosságra is figyelemmel e rendeletet harmadik országok állampolgáraira is alkalmazni kell, amennyiben a Közösség területén kínálnak fel vagy használnak SZHR-eket, és hogy e rendelet következtében a Közösség a harmadik országokkal szembeni, a területén felkínált vagy használt SZHR-ekre irányuló kötelezettségvállalás vonatkozásában kizárólagos hatáskörre tett szert. [17]

16 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 124. pontját.

17 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 128. és 129. pontját.

III – Előzmények és a kereset ténybeli háttere

A – *A Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti kétoldalú megállapodás*

12. A Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között légi közlekedés vonatkozásában fennálló viszonyokat az 1957. árpilis 3-án aláírt kétoldalú megállapodás rendezi (a továbbiakban: 1957. évi megállapodás). Ezt a megállapodást először egy 1969. november 25-i levélváltással, ezután 1978-ban, 1987-ben és 1991-ben három külön jegyzőkönyvvel módosították és egészítették ki.

13. Az ügy irataiból kitűnik, hogy 1992-ben az Amerikai Egyesült Államok magához ragadta a kezdeményezést azzal, hogy a különböző európai államoknak javasolta „nyitott égbolt" elnevezésű kétoldalú megállapodás megkötését. Az ilyen típusú szerződésnek egyrészt meg kellett könnyítenie az amerikai és az európai légitársaságok közötti társulásokat, másrészt eleget kellett tennie az Egyesült Államok kormánya által szabott számos feltételnek, úgymint a szabad hozzáférés valamennyi útvonalhoz, az útvonalhoz és a forgalomhoz való korlátlan jog megszerzése, a megállapodásban részes feleket összekötő légi útvonalakra vonatkozó áraknak az ún. „kettős elutasítási" rendszer szerinti rögzítése, valamint a közös járatok üzemeltetésének a lehetősége, valamint a kódok megosztásának lehetősége.

14. A Holland Királyság és az Egyesült Államok között 1992. október 14-én jegyzékváltás történt (a továbbiakban: 1992-es jegyzékváltás) az 1992. szeptember 1–4. között Washingtonban folytatott tárgyalásokra vonatkozóan, mely tárgyalásokon megegyezésre jutottak az 1957. évi megállapodás és az 1978-as jegyzőkönyv szövegének módosításait illetően.

15. 1993–1994 folyamán az Egyesült Államok fokozta az annak érdekében tett erőfeszítéseit, hogy a „nyitott égbolt" elnevezésű politika alapján a lehető legtöbb európai állammal kössön légi közlekedésre vonatkozó kétoldalú megállapodást.

16. 1994. november 17-i levelében a Bizottság felhívta a tagállamok figyelmét e kétoldalú megállapodásoknak a Közösséget érintő lehetséges negatív következményeire, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ilyen típusú megállapodás érinti a Közösség belső szabályozását. Hozzátette, hogy ilyen megállapodások tárgyalása hatékonyan és jogilag érvényesen csak közösségi szinten folyhat.

B – *A Bíróság 2002. november 5-i ítéletei*

17. Röviden felidézzük a Bíróság a 2002. november 5-i ítéletében kimondott elveket, mivel olyan ítélkezési gyakorlatról van szó, amelyre a Bizottság keresetének alátámasztása érdekében hivatkozik.

18. Az 1998. december 18-án benyújtott nyolc önálló keresettel a Bizottság a Bíróság előtt eljárást indított Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága, a Dán Királyság, a Svéd Királyság, a Finn Köztársaság, a Belga Királyság, a Luxemburgi Nagyhercegség, az Osztrák Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság ellen. E keresetek az EK-Szerződés 169. cikke alkalmazásában ezeknek az államoknak az Egyesült Államokkal a légi közlekedés tekintetében kötött kétoldalú megállapodásaiból következő, a közösségi jogot érintő különböző kötelezettségszegések megállapítására irányultak. A Bizottság különösen azt állította, hogy az alperes államok, az Egyesült Királyságot kivéve:

– 1995 és 1996 között a légi közlekedést érintő különösen liberális megállapodásokat kötöttek (ún. „nyitott égbolt" megállapodások) az Amerikai Egyesült Államokkal a Közösség és a tagállamok közötti külső hatáskörmegosztás elvének megsértésével.

– másodlagosan adott esetben megsértették az EK-Szerződés 234. cikkének második albekezdését (jelenleg, módosítást követően az EK 307. cikk második bekezdése) vagy az EK-Szerződés 5. cikkét, mivel nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy az Egyesült Államokkal kötött megállapodásokat teljes mértékben összeegyeztethetővé tegyék a közösségi joggal az EK-Szerződés hatálybalépése előtt, illetőleg a légi közlekedésre vonatkozó, nevezetesen a harmadik szabályozási „csomagnak" nevezett közösségi szabályozás elfogadása előtt.

19. A Bizottság azt állította, hogy valamennyi alperes állam megsértette az EK-Szerződés 52. cikkét az „állampolgársági" kikötésnek az Egyesült Államokkal kötött kétoldalú megállapodásokba történő beillesztésével vagy azokban történő fenntartásával, ami a gyakorlatban lehetővé tette valamennyi fél számára az e megállapodásokban biztosított jogok megtagadását a másik Szerződő Állam által kijelölt, nem az említett állam állampolgárai tulajdonában, illetve ellenőrizés alatt lévő légifuvarozók tekintetében.

20. Emlékeztetek arra, hogy a Holland Királyság mind a nyolc ügybe beavatkozott.

21. A Bíróság a Bizottságnak a Közösség külső hatásköre megsértésére vonatkozó, a nyolc alperes államból hét ellen emelt első kifogása tekintetében mindenekelőtt kifejtette, hogy még ha az EK 80. cikk (2) bekezdése jogalapot jelenthet is a Tanács számára annak elismerésére, hogy a Közösség meghatározott esetben megállapodást köthet nemzetközi légi közlekedés tárgyában, önmagában nem hoz létre ezen a területen külső közösségi hatáskört. [18]

22. Másodszor, a Bíróság emlékeztetett arra, hogy az 1/76. sz. véleményében [19] úgy ítélte meg, hogy a Közösséget harmadik országokkal szemben kötelezettségvállalásra feljogosító hatáskör hallgatólagosan a Szerződésnek a belső hatáskört megállapító rendelkezéseiből következhet, feltéve hogy szükséges a Közösségnek a nemzetközi megállapodásban való részvétele a Közösség valamely céljának megvalósításához, majd az 1/94. sz. véleményében [20] kifejtette, hogy ez a feltevés megvalósul, ha a belső hatáskört csak a külső hatáskörrel egyidejűleg lehetne hatékonyan gyakorolni, így a Szerződés – önálló szabályok létrehozásával nem elérhető – céljainak megvalósításához nemzetközi megállapodás megkötése szükséges. A Bíróság ugyanakkor a jelen esetben kizárta ilyen feltevés fennállását. [21]

23. Harmadszor, a Bíróság megvizsgálta annak lehetőségét, hogy elismerhető-e a Közösség harmadik országokkal történő megállapodások megkötésére irányuló hatásköre a légiközlekedési ágazatban, az általa az AETR-ítéletben felállított elveket alkalmazva. [22]

24. Mint ismeretes, ebben az ítéletben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy amikor a Közösség bármely formában olyan rendelkezéseket hoz, amelyek közös szabályokat állapítanak meg a Szerződésben meghatározott valamely közös politika végrehajtása érdekében, a tagállamoknak nincs joguk sem egyedül, sem pedig együttesen e szabályokat érintő, kötelezettségeket keletkeztető, vagy azok hatályát módosító megállapodásokat kötni harmadik országokkal, és hogy e közösségi szabályok megalkotása szerint, egyedül a Közösségnek áll módjában a közösségi jogrend alkalmazási területének egészére kiterjedő hatállyal vállalni és végre-

18 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 81. pontját.

19 – Az 1977. április 26-i vélemény (EBHT 1978., 741. o.) 3. és 4. pontja.

20 – Az 1994. november 15-i vélemény (EBHT 1995., I-5267. o.) 89. pontja.

21 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 82. és 83. pontját.

22 – A 22/70. sz., Bizottság kontra Tanács, ún. AETR-ügyben 1971. március 31-én hozott ítélet (EBHT 1971., 263. o.).

hajtani a harmadik országokkal szembeni szerződéses kötelezettségeket. [23] Márpedig a Bíróság szerint ezeket az elveket a jelen esetben is alkalmazni kell, mivel ha a tagállamok szabadon köthetnek az EK-Szerződés 80. cikkének (2) bekezdése alapján elfogadott közösségi szabályokat érintő nemzetközi megállapodásokat, ez veszélyezteti az e szabályokban kitűzött célok megvalósítását, tehát akadályozza a Közösséget a közös érdekek védelméhez fűződő feladatának ellátásában. [24]

25. A Bíróság a továbbiakban értékelte, hogy a Bizottság által hivatkozott, a légi közlekedés tárgyában elfogadott közös szabályokat érintik-e az alperes államok által kötött nemzetközi kötelezettségvállalások. Ezen vizsgálat végén úgy határozott, hogy kizárólag a 2409/92 és a 2299/89 rendeletet érintően áll fenn összeütközés, és e jogi aktusok hatálybalépése óta a tagállamok, a vitatott megállapodások felülvizsgálata ellenére nem vállalhatnak és nem tarthatnak fenn egyrészt a harmadik országok fuvarozóinak a Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíjaira, másrészt a területükön felkínált vagy használt SZHR-ekre vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalásokat. [25]

26. Következésképpen a Bíróság megállapította, hogy a Dán Királyság, a Svéd Királyság, a Finn Köztársaság, a Belga Királyság, a Luxemburgi Nagyhercegség, az Osztrák Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság az Egyesült Államokkal szembeni ilyen kötelezettségek vállalásával és kötelezettségvállalások hatályban tartásával megsértette a Közösség külső hatáskörét.

27. A Bizottság valamennyi alperes tagállammal szemben megfogalmazott, a letelepedési jog rendelkezéseinek hivatkozott megsértésével kapcsolatos második kifogását illetően a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a vitás megállapodásokba illesztett azon kikötések, amelyek az Amerikai Egyesült Államok részére azt a jogot biztosítják, hogy közlekedési jogokat visszavonjon, felfüggesszen vagy korlátozzon, ha az egyes alperes tagállamok által megjelölt légitársaságokat nem ez a tagállam vagy ennek állampolgárai ellenőr-

23 – Uo., 16–18. és 22. pont.

24 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 105. és 106. pontját.

25 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 114-137. pontját. A Közösség repülőterein alkalmazandó résidőkiosztás egységes szabályairól szóló, 1993. január 18-i 95/93/EGK tanácsi rendeletet (HL L 14., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 2. kötet, 3. o.) illetően, melyet viszonosság esetén harmadik országok légitársaságaira is alkalmazni kell, a Bíróság úgy vélte, hogy ha a Közösség e rendelet hatálybalépése óta az e területen harmadik országokkal való megállapodások megkötésére kizárólagos hatáskörrel rendelkezik is, a jelen ügyben a Bizottság nem állapított meg az érintett tagállamok által vállalt olyan nemzetközi kötelezettségeket, melyek érintenék e rendelkezéseket.

zik, ellentétesek az EK-Szerződés 52. cikkével, mivel akadályozzák az ezekben a tagállamokban székhellyel rendelkező és a székhely szerinti tagállamtól eltérő tagállam vagy annak állampolgárai tulajdonában és tényleges ellenőrzése alatt lévő közösségi légifuvarozókat abban, hogy a fogadó államban a nemzeti elbánás kedvezményében részesüljenek. [26]

28. Következésképpen a Bíróság megállapította, hogy a nyolc alperes tagállam ilyen kikötéseknek a vitás megállapodásokba történt illesztésével megszegte az EK-Szerződés 52. cikke alapján fennálló kötelezettségét.

C – A Bíróság 2002. november 5-i ítéleteit követő bizottsági és tanácsi kezdeményezések

29. 2002. november 19-én a Bizottság közleményt tett közzé a Bíróság 2002. november 5-i ítéleteinek az európai légiközlekedési politikát illető következményeiről. [27] Ebben a közleményben a Bizottság kimutatást készített a Közösség légiközlekedési külkapcsolatairól, kihangsúlyozta azokat a következtetéseket, melyeket véleménye szerint az ítéletekből le kell vonni, és kifejtette a Közösség e területet érintő külpolitikájának irányait és alapvető elveit. Különösen, e vélemény 38. pontjában a Bizottság így fejezte ki magát: „Amennyiben más, a légi szolgáltatásokról szóló kétoldalú egyezmények ugyanazon kérdéseket fedik mint a jelen »nyitott égbolt« megállapodások, ezeket is a közösségi joggal ellentétesnek kell ítélni. Ez nemcsak az Egyesült Államokkal kötött, a Bíróság által még nem vizsgált megállapodásokra, hanem minden, a légi szolgáltatásokra vonatkozó, hasonló nemzetiségi kikötést tartalmazó vagy a Közösség kizárólagos külső hatáskörét megsértő valamennyi megállapodásra alkalmazandó."

30. Az iratokból kitűnik, hogy a 2002. november 19-i közleménnyel párhuzamosan a Bizottság valamennyi tagállamnak levelet küldött, ösztönözve a tagállamokat arra, hogy éljenek az Amerikai Egyesült Államokkal kötött megállapodásaikban szereplő felmondási kikötéssel. A Holland Királyság számára ez a levél 2002. november 25-én került megküldésre. A Bizottság megismételte a Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti megállapodás felmondására

26 – Lásd például a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 147–156. pontját.

27 – COM(2002) 649 végleges.

vonatkozó felkérését két későbbi, 2004. július 30-án és 2005. március 10-én megküldött, a holland kormánynak címzett levélben.

31. 2003. február 26-án a Bizottság a Közösség és a harmadik országok közötti, légiforgalmi kapcsolatokra vonatkozó új közleményt [28] fogadott el, melyben megerősítette a „tagállamok és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok közösségi joggal való összeegyeztetésének" szükségességét.

32. A 2002. november 5-i ítéletek végrehajtása érdekében a Tanács 2003. június 5-6-i ülésén a Közösség légiközlekedési külpolitikájával kapcsolatos intézkedési csomagra vonatkozó megállapodást fogadott el. E csomagban szerepel:

– a Tanács Bizottságot felhatalmazó határozata, hogy a légi közlekedés területén tárgyalásokat kezdjen az Amerikai Egyesült Államokkal; [29]

– a Tanács Bizottságot felhatalmazó határozata, hogy tárgyalásokat kezdjen harmadik országokkal a légifuvarozók tulajdonlásáról és ellenőrzéséről és a Közösség kizárólagos határkörével kapcsolatos kérdésekről;

– a tagállamok és harmadik országok közötti légi szolgáltatásokra vonatkozó megállapodások tárgyalásáról és végrehajtásáról szóló „általános megközelítés", melyről az Európai Parlament és a Tanács szabályozási javaslata nyomán született döntés.

33. Ezen utolsó intézkedést a tagállamok és harmadik országok közötti légiközlekedési

28 – COM(2003) 94 végleges.

29 – A Tanácstól kapott felhatalmazással összhangban a Bizottság tárgyalásokat kezdett egyrészt az Európai Közösség és tagállamai, másrészt az Egyesült Államok közötti légiközlekedési megállapodás megkötése érdekében. A megállapodás szövegét a Bizottság 2005. november 18-án véglegesítette, és azt a Tanács 2005. december 5-i, 2006. március 27-i és június 6-i ülésein vitatta meg. A Bizottság által 2005. novemberében vezetett tárgyalások eredményei egyhangúlag mindenki megelégedésére szolgáltak, a Tanács a megállapodás megkötését az Egyesült Államok – az amerikai légitársaságok külföldi állampolgárok általi ellenőrzésére vonatkozó szabályokat érintő – reformjától teszi függővé.

szolgáltatásokra vonatkozó megállapodások tárgyalásáról és végrehajtásáról szóló, 2004. április 29-i 847/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet [30] elfogadása követte. A tizenhatodik preambulumbekezdés e rendelet céljai között említi többek között a „légiközlekedési szolgáltatásokra vonatkozó megállapodások megkötése céljából harmadik országokkal folytatott tárgyalások összehangolását, az említett megállapodások összehangolt végrehajtásának és alkalmazásának biztosítását valamint a közösségi jognak való megfelelésük igazolását". E célból a rendelet a tagállamok és a Bizottság között együttműködési eljárást hoz létre, az 1. cikk (1) bekezdésének megfelelően, mely minden esetben alkalmazandó, amikor valamely tagállam harmadik országgal új megállapodás megkötéséről vagy már meglévő légiközlekedési megállapodásról, annak mellékleteiről, vagy bármely más kapcsolódó kétoldalú vagy többoldalú, részben a Közösség hatáskörébe tartozó tárgyban létrejött megállapodás módosításáról szóló tárgyalás megkezdése mellett dönt. Szükséges megjegyezni, hogy a rendelet második és harmadik preambulumbekezdése emlékeztet a Bíróság 2002. november 5-i ítéleteiben lefektetett elvekre, míg az ötödik preambulumbekezdés kimondja, hogy „az e rendelettel létrehozott, a tagállamok és a Bizottság közötti együttműködési eljárás a Bíróság szerint értelmezett közösségi joggal összhangban nem sértheti a Közösség és a tagállamok közötti hatáskörök megosztását".

30 – HL L 157., 7. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 8. kötet, 193. o.

IV – A pert megelőző eljárás

34. A Bizottság 1999. január 19-én felszólító levelet küldött a holland kormánynak, melyben azt állította, hogy a Holland Királyság megsértette a Közösségnek a Bíróság 1/76. sz. véleményében meghatározott elvek szerinti kizárólagos hatáskörét, az EK-Szerződésnek a 2407/92, 2408/92, 2409/92 és 2299/89 rendeletben meghatározott másodlagos jogi rendelkezésekkel összefüggésben értelmezett 5. cikkét, valamint az EK-Szerződés 52. cikkét. Ezek a jogsértések a Bizottság szerint a „nyitott égbolt" megállapodások Amerikai Egyesült Államokkal történő megkötéséből és ezt követő alkalmazásából származtak.

35. 1999. június 1-jén a Holland Királyság válaszolt a felszólító levélre, kifejezve kétségeit a Bizottság több mint hat évvel korábbi cselekmények miatti jogsértési eljárás megindításáról szóló határozatának jogszerűségét illetően, mely cselekményekkel kapcsolatban semmilyen kifogást nem fogalmaztak meg ez alatt az idő alatt, jóllehet hasonló cselekmények miatt 1995-ben nyolc másik tagállam ellen indult kötelezettségszegés megállapítása iránti eljárás. A Holland Királyság vitatta

továbbá Bizottságnak az 1992-es jegyzőkönyv módosításainak hatására vonatkozó elemzését, a Közösség légi közlekedéssel kapcsolatos kizárólagos hatáskörének létezését, az EK-Szerződés 5. cikkének állítólagos megsértését, mivel a vitatott módosításokról a harmadik „csomag" részét képező jogi aktusok hatálybalépése, valamint az EK-Szerződés 52. cikkének hivatkozott megsértése előtt állapodtak meg.

36. Mivel a kapott válaszok nem voltak kielégítők, a Bizottság 2000. október 24-én indokolással ellátott véleményt adott ki, melyben fenntartotta az 1999. január 19-i levélben a holland kormánynak címzett kifogásait. A Holland Királyság 2001. február 23-án küldte meg az indokolással ellátott véleményhez fűzött észrevételeit, amelyben a maga részéről fenntartotta az 1999. június 1-jei levélben foglalt álláspontját.

V – Az eljárás és a felek kérelmei

37. A Bizottság 2004. január 20-án nyújtotta be a jelen jogvita alapját képező keresetét.

38. A Bíróság elnöke a 2005. június 6-i végzésével engedélyezte, hogy a Francia Köztársaság a Holland Királyság kérelmeinek támogatása végett beavatkozóként részt vegyen az eljárásban.

39. A Bizottság a Bíróságtól annak megállapítását kérte, hogy a légi közlekedésről szóló, a Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti 1957. április 3-i megállapodás felülvizsgálata ellenére megkötött vagy hatályban tartott azon nemzetközi kötelezettségvállalásaival:

– amelyek az Egyesült Államok által megjelölt légitársaságok Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíjait, és a holland területen felkínált és használt számítógépes helyfoglalási rendszereket érintik, és

– amelyek az Egyesült Államok részére azt a jogot biztosítják, hogy közlekedési jogokat visszavonjon, felfüggesszen vagy korlátozzon, ha a Holland Királyság által megjelölt légifuvarozókat nem a Holland Királyság vagy nem holland állampolgárok ellenőrzik,

a Holland Királyság nem teljesítette az EK-Szerződés 5. és 52. cikkéből, a 2409/92 rendeletből és a 2299/89 rendeletből eredő kötelezettségeit.

40. A Holland Királyság kéri a Bíróságtól, hogy a keresetet – elsődlegesen mint elfogadhatatlant, másodlagosan mint megalapozatlant – utasítsa el.

41. A Francia Köztársaság a kereset elutasítását kéri a Bíróságtól.

VI – Jogi elemzés

A – *Az elfogadhatóságról*

1. A felek érvei

42. A Holland Királyság utal arra, hogy több mint hat év telt el a vitatott kötelezettségvállalások tárgyalása és az eljárásnak a felszólító levél EK 226. cikk alapján történő elküldésével történt megindítása, továbbá több mint négy év az indokolással ellátott vélemény elfogadása és e kereset benyújtása között. Ezenkívül felhívja a figyelmet arra, hogy jóllehet a Bizottság 1995-től jogsértési eljárást indított nyolc másik tagállam ellen, a Holland Királyság ellen semmilyen intézkedést nem tettek 1999 januárjáig, a felszólító levél részére történt megküldésének időpontjáig. Ekképpen eljárva, a Bizottság „oly mértékben hátrányos helyzetbe hozta a Holland Királyságot, hogy ezáltal elvesztette a Holland Királyság elleni, a vitatott kötelezettségszegés megállapítása iránti perindítási jogát a jelen ügyben".

43. Az alperes tagállam először is úgy érvel, hogy a Bizottság elhúzódó tétlensége, és egyidejűleg az a körülmény, hogy nyolc másik tagállam ellen jogsértési eljárás indult az általuk kötött megállapodások miatt, a holland hatóságok vezetőiben jogos bizalmat keltett a Holland Királyság helyzetének szabályszerűségéről, abban a hiszemben tartva őket, hogy a Bizottság ezt a helyzetet az említett államokétól eltérőnek ítélte. Ezt a meggyőződést tovább erősítette az a körülmény, hogy Bíróság 2002. november 5-i ítéleteinek kihirdetése után a Bizottság több mint két évet várt a Holland Királyság elleni kereset benyújtásával.

44. Hivatkozik továbbá az érintett szereplők jogos bizalmára, és ennek kapcsán hangsú-

lyozza, hogy a vitatott kötelezettségvállalások lehetővé teszik a holland fuvarozók számára az amerikai útvonalakhoz való hozzáférést, mely nem lenne biztosított abban az esetben, ha a Holland Királyság a Bíróság ítélete nyomán köteles lenne módosítani kötelezettségeit. A Bizottság azon érvével szemben, mely szerint ez a hozzáférés az udvariasság elve alapján mindenképpen biztosított marad, a Holland Királyság azzal érvelt, hogy ez az elv a két ország közötti légi forgalom szükséges stabilitásának biztosításához nem elegendő.

45. A holland kormány másfelől kiemeli, hogy a kérdéses kötelezettségvállalások meghatározzák az amerikai hatóságok által nyújtott, holland fuvarozókra vonatkozó antitrösztmentességet, és hogy ez a mentesség képezte a KLM és a Northwest Airlines közötti társulás egyik előfeltételét, melyet a Bizottság a pert megelőző eljárás során jóváhagyott.

46. A Holland Királyság másodsorban úgy érvel, hogy az EK 211. és EK 226. cikk szerinti mérlegelési jogköre nem jogosítja fel a Bizottságot sem az EK 10. cikkben megfogalmazott és a Bíróság által a Zwartveld és társai ügyben hozott végzésben [31] kifejtett jóhiszemű együttműködés elvének, sem pedig a gondos ügyintézés és a jogbiztonság elvének a megsértésével történő eljárásra. Ezen elvek alapján a Bizottság köteles az ésszerű határidő betartására.

47. Harmadszor, a holland kormány azt állítja, hogy a kereset elfogadhatatlanságát az a körülmény is alátámasztja, hogy a Bizottság egyáltalán nem vette figyelembe a 2002. november 5-i ítéletek meghozatalát követő fejleményeket, különösen azt, hogy a Tanács fent említett, 2003. június 5-6-i ülésén [32] felhatalmazást adott a Bizottságnak arra, hogy a légi közlekedés területén nemzetközi megállapodásokra vonatkozó tárgyalásokat folytasson harmadik országokkal és az Amerikai Egyesült Államokkal, a 847/2004 rendelet elfogadását és általánosabban a légi közlekedés területére vonatkozó közösségi célok meghatározását, melyben a Holland Királyság tevékenyen részt vehetett.

48. A holland kormány végül kiemeli, hogy a Bíróságnak a Közösség hivatkozott mulasztását megállapító esetleges ítélete lehetetlen helyzetbe hozza a Holland Királyságot, mivel tárgyalásra kötelezi az Amerikai Egyesült Államokkal a kétoldalú megállapodás felülvizsgálatáról, megsértve ezáltal a Közösség kizárólagos hatáskörét, és veszélyeztetve a

31 – A C-2/88. Imm. sz. 1990. július 13-án hozott végzés (EBHT 1990., I-3365. o.) 17. pontja.

32 – Lásd a fenti 32. pontot.

közösségi szinten folyamatban lévő tárgyalások céljait. A Bizottság azon érvelésére válaszolva, mely szerint a Bíróság keresetnek helyt adó esetleges ítéletének való megfelelés érdekében elegendő lenne a megállapodás felmondása, a holland kormány hangsúlyozta, hogy ilyen intézkedés igénybevétele közösségi szintű megállapodás hiányában elfogadhatatlan, és az érintett nemzeti szereplők számára elfogadhatatlan és hátrányos joghézagot teremtene.

49. A Bizottság először is úgy érvel, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint nem köteles meghatározott határidők betartására az EK 226. cikk szerinti eljárásban és a pert megelőző eljárás esetleges túlzott hosszúsága csak a tagállam védelemhez való jogának megsértése esetén vonhatja magával a kereset elfogadhatatlanságát. Tehát jelen esetben a Bizottság úgy véli, hogy a Holland Királyság egyetlen olyan érvet sem emelt ki, mely alkalmas lenne annak bizonyítására, hogy ezen eljárás időtartama hatással volt a védelemhez való jog gyakorlására.

50. Másodsorban, és tisztán tájékoztatás céljából, a Bizottság válaszában hangsúlyozza, hogy annak oka, hogy 1995-ben nyolc más tagállammal szemben eljárt, a Holland Királysággal szemben azonban nem, az hogy akkor úgy vélte, hogy a fellépés akadályát képezi az a körülmény, hogy a Holland Királyság a vitás megállapodást a nyolc másik esettől eltérően a „harmadik csomag" részét képező jogi aktusok hatálybalépése előtt, jóllehet azok elfogadása után kötötte. Ez az intézmény a Holland Királyság elleni fellépéséről csak a Bíróság Inter-Environnement Wallonie ügyben [33] hozott ítéletének kihirdetése, 1997. december 18-a után határozott. A Bizottság egyébként jelzi, hogy csak a válasz kidolgozása során fedezte fel, hogy a holland parlament 1993. április 26-án, tehát a „harmadik csomag" hatálybalépése után ratifikálta az egyezményt.

51. Harmadszor, a Bizottság úgy érvel, hogy az a tény, hogy a pert megelőző eljárást később indította, mint a nyolc másik tagállam esetében, nem hozta hátrányos helyzetbe a Holland Királyságot, ellenkezőleg, több idő állt rendelkezésére ahhoz, hogy megfeleljen a 2002. november 5-i ítéleteknek. Az indokolással ellátott vélemény és a jelen kereset benyújtása között eltelt idő tekintetében a Bizottság megjegyzi, hogy megvárta a fent említett ítéletek meghozatalát, és álláspontját azok kihirdetése után, már a 2002. november 19-i közleményében, majd a holland kormánynak címzett 2002. november 25-i, 2004. július 30-i és 2005. március 10-i levelekben

33 – A C-129/96. sz. ügyben 1997. december 18-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-7411. o.).

ismertette. Egyébként, a Bizottság leveleiben felkérte a Holland Királyságot, hogy a vitás megállapodások felmondásával tegyen eleget a 2002. november 5-i ítéleteknek, ami kizárta e megállapodás felülvizsgálatának lehetőségét. Minthogy felmondás esetén a kérdéses megállapodás még két évig alkalmazandó, és még ha e határidő lejártáig közösségi szinten nem is kerül sor megállapodás megkötésére, az Amerikai Egyesült Államokkal zajló légi forgalom az udvariasság elve alapján biztosított maradna.

2. Értékelés

52. A holland kormány vitatja a kereset elfogadhatóságát, hivatkozva a bizalomvédelem és a jogbiztonság elveinek megsértésére, mely abból a késedelemből fakad, amellyel a Bizottság az EK 226. cikk szerinti hatáskörét gyakorolva a Holland Királyság elleni fellépés mellet döntött. Ezenkívül késedelmes eljárásával a Bizottság megsértette a Szerződésnek a Bíróság fent hivatkozott Zwartveld és társai ügyben hozott végzésében adott értelmezése szerinti 5. cikkét, mely kötelezi a közösségi intézményeket arra, hogy tevékenységüket a tagállamokkal való jóhiszemű együttműködés követelményének megfelelően folytassák.

53. A Holland Királyság a pert megelőző eljárás elhúzódását is felrótta a Bizottságnak. Ezen tagállam szerint a Bizottság, az EK 226. cikkből eredő hatáskörének gyakorlása során ésszerű határidőn belül köteles eljárni. Ez a kötelezettség feltehetően nemcsak a gondos ügyintézés egyik elvét képezi, hanem a jogbiztonság elvének is szükségszerű velejárója.

54. Először is rámutatnánk arra, hogy a holland kormány érvei nem újak. Ugyanis, amint azt a továbbiakban látni fogjuk, a kötelezettségszegés megállapítása iránti kereset alapján meghozott első ítéletek óta a Bíróságnak meg kellet vizsgálnia az alperes tagállamok által a kereset elfogadhatatlanságának alátámasztására, egyrészt a Bizottság beavatkozása késedelmes jellegének, másrészt a pert megelőző eljárás elhúzódásának indokolására előadottakat.

55. Mindazonáltal a jelen esetet bizonyos sajátosságok jellemzik: többek között az a körülmény, hogy a Bizottság hasonló kötelezettségszegés miatt nyolc másik tagállam ellen lépett fel, elhalasztotta azonban a Holland Királyság elleni fellépést, a Bíróság említett kötelezettségszegéseket megállapító határozatainak meghozatala, az ítéletekhez kapcsolódó fejlemények, a Bizottság által megkezdett és végigvitt eljárások politikailag érzékeny jellege, végül pedig a kockán forgó

gazdasági érdekek jelentősége. Egyébként a jelen esetben a Bizottság tétlensége jelentősen hosszabb volt, mint más, a Bíróság által már vizsgált esetben.

56. Ezért hasznosnak vélem, hogy a jelen indítvány keretei között alaposabb meggondolás tárgyává tegyük a holland kormány által az elfogadhatatlansággal kapcsolatban felvetett alapvető kérdést, nevezetesen, hogy vajon állítható-e, hogy az EK 226. cikk szerinti jogsértési eljárások keretében a Bizottság köteles ésszerű határidőn belül eljárni.

a) Az ésszerű határidő betartására vonatkozó közösségi ítélkezési gyakorlat áttekintése

57. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy kiterjedt közösségi ítélkezési gyakorlat létezik, melyben az ésszerű határidő fogalma alkalmazásra került.

58. A jelen elemzés céljából elég kiemelni, hogy az ésszerű határidő betartását a közösségi bíróság mindenekelőtt mint olyan feltételt elemezte, mely lehetővé teszi a közösségi jog egyes általános elvei – mint többek között a bizalomvédelem védelmének elve, a jogbiztonság elve, a védelemhez való jog elvének védelme és a tisztességes eljáráshoz való jog – esetleges megsértésének megállapítását, valamint mint olyan feltételt, mely lehetővé teszi annak értékelését, hogy a közösségi intézmények és szervek működése megfelel-e a gondos ügyintézés szabályának. Az Elsőfokú Bíróság az SCK és FNK kontra Bizottság ügyben hozott ítélete [34] óta, valamint a Bíróság a Technische Unie kontra Bizottság ügyben nemrég hozott ítéletében [35] úgy ítélte meg, hogy az ésszerű határidő Bizottság részéről történő betartása a versenypolitikai tárgyú közigazgatási eljárásokban a közösségi jog általános elvét képezi.

59. Az ésszerű határidő betartása a minősítésétől – a közösségi jog általános elve vagy az ekként minősülő elvek alkotóeleme – függetlenül nélkülözhetetlen zsinórmérték a közösségi igazgatás számára eljárása jogszerűségének értékeléséhez. [36]

34 – A T-213/95. sz. és T-18/96. sz. egyesített ügyekben 1997. október 22-én hozott ítélet (EBHT 1997., II-1739. o.) 56. pontja.

35 – A C-113/04. sz. ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-8831. o.) 40. pontja.

36 – Az Európai Unió 2000. december 7-én Nizzában kihirdetett alapjogi chartája (HL C 364., 1. o.) 41. cikkének (1) bekezdése alapján az Unió intézményeinek és szerveinek azon kötelezettsége, hogy ésszerű határidőn belül járjanak el, részét képezi a gondos ügyintézéshez való jognak.

60. Pontosítani kell továbbá azt is, hogy ez a szabály nemcsak valamely igazgatási eljárás időtartama jogszerűségének meghatározását lehetővé tevő szempont, hanem általánosabban az intézmények számára hatáskörük gyakorlásának időbeli korlátját írja elő. Ebben az értelemben, jóllehet az ésszerű határidő fogalmára való kifejezett utalás nélkül a Bíróság többször kifejtette, ahogyan azt részletesebben látni fogjuk, hogy a jogbiztonság elve akadályát képezi annak, hogy valamely intézmény vég nélkül elodázhassa hatáskörének gyakorlását.

61. Térjünk rá annak megállapítására, hogy köteles-e Bizottság e szabályt betartani az EK 226. cikk szerinti hatáskörének gyakorlása során is.

b) Az ésszerű határidő betartásának kötelezettsége a Bizottság számára az EK 226. cikk szerinti eljárások során

62. E kérdés vizsgálata során nem hagyhatjuk figyelmen kívül a jogsértési eljárás jellegét. Úgy tűnik, hogy ennek az eljárásnak a megkülönböztető eleme alapvetően a Bizottság hatáskörének diszkrecionális jellegében rejlik.

63. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a Bizottság feladata a kötelezettségszegés megállapítása iránti eljárás megindítási lehetőségének mérlegelése, valamint annak eldöntése, hogy az illető tagállamnak felróható mely cselekmény vagy mulasztás miatt kell megindítani ezt az eljárást. [37] Az eljárás megindítását követően, és amennyiben az érintett tagállam nem tartja be a Bizottság által az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidőt, a Bizottság feladata annak értékelése, hogy van-e lehetőség a vélelmezett mulasztás megállapítása végett a Bírósághoz fordulni. A Bizottság diszkrecionális jogköre az állandó ítélkezési gyakorlat szerint ugyanakkor kizárja, hogy magánszemélyek kérjék az EK 226. cikk szerinti eljárás megindítását az intézménytől. [38] E diszkrecionális jogkör tekintetében a Bíróság, melyhez az EK 226. cikk alapján fordultak, következetesen tartózkodott a fellépés lehetőségének értékelésétől, amikor ezt a lehetőséget az alperes tagállam kétségbe vonta. [39]

64. Az alperes tagállamoknak a Bizottság késedelmes eljárására vagy a pert megelőző eljárás túlzott időtartamára alapozott kifogásáról határozva a Bíróság elismerte ezen intézménynek a határidők meghatározását illető mérlegelési jogkörét is, melyek keretében sor kerül azon előjogok gyakorlására,

37 – Lásd például a 431/92. sz., Bizottság kontra Németország ügyben 1995. augusztus 11-én hozott ítélet (EBHT 1992., I-2189. o.) 22. pontját.

38 – Lásd a 48/65. sz., Lütticke kontra Bizottság ügyben 1966. március 1-jén hozott ítéletet (EBHT 1965., 27. o.) és a 247/87. sz., Star Fruit Company kontra Bizottság ügyben 1989. február 14-én hozott ítélet (EBHT 1987., 291. o.) 11. és 12. pontját.

39 – Lásd például 26/69. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben 1970. július 9-én hozott ítélet (EBHT 1969., 565. o.) 10. pontját.

melyekkel a Bizottság az EK 226. cikk alapján rendelkezik.

65. A hetvenes évektől kezdve a Bíróság az ítélkezési gyakorlatában hangsúlyozta a Bizottságot – az alperesnek tekintett állam érdekében történő beavatkozás megítélése tekintetében – megillető mérlegelési jogkört. A Bizottság kontra Franciaország ügyben hozott ítéletben [40], amelyben a Bizottság a Francia Köztársaság ellen az Euratom-Szerződés 141. cikke alapján az EK 226. cikkel megegyező tartalmú keresetet nyújtott be, a Bíróság rendelkezett a francia kormány által hivatkozott elfogadhatatlanság kivételéről, mely kormány azt kifogásolta, hogy a Bizottság késve járt el, jóllehet hosszú ideje tudomása volt a kifogásolt magatartásról, és kimondta, hogy a kereset az Euratom-Szerződés 141. cikke alapján „nincs előre meghatározott határidőhöz kötve, mivel a Bizottság az eljárás jellege és célja miatt jogkörrel rendelkezik az esetleges kötelezettségszegések megszüntetésére szolgáló leginkább megfelelő eszközök és határidők tekintetében".

66. Ezt az elvet az EK 226. cikkre vonatkozó későbbi ítéletek megerősítették. Különösen a Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítéletben [41] a Bizottság azt állította, hogy a Belga Királyság megszegte a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról – közös hozzáadottértékadó-rendszer: egységes adóalap-megállapításról szóló, 1977. május 17-i 77/388/EGK hatodik tanácsi irányelvből (HL L 145., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 9. fejezet, 1. kötet, 23. o., a továbbiakban: hatodik irányelv) eredő kötelezettségét. Ezen irányelv 27. cikke (5) bekezdésének megfelelően az alperes tagállam 1977-ben hivatalosan közölte a Bizottsággal a vitatott rendelkezéseket. A Bizottság először 1979-ben értesítette rendelkezéseinek a hatodik irányelvvel való összeegyeztethetőségét illető ellenérveiről, és 1981-ben az EK 226. cikk alapján megindította a jogsértési eljárást. A Bíróság előtt a belga kormány a kereset elfogadhatatlanságára hivatkozott, kiemelve, hogy a Bizottság késedelmes fellépése érdekeit hátrányosan érintő jogbizonytalanságot okozott, és tekintettel arra, hogy nem szerepel meghatározott határidő a hatodik irányelv 27. cikkének (5) bekezdésében, mely alapján valamely tagállam megfelelően közzétett jogszabályával szembeni ellenérvek kerülnek felvetésre, a Bizottság köteles az ésszerű határidő betartására. Az alperes kormány felkérte többek között a Bíróságot a Lorenz-ügyben hozott ítéletben [42], az EK-Szerződés 93. cikkének (3) bekezdésében (jelenleg az EK 88. cikk (3) bekezdése) előírt eljárással kapcsolatban megfogalmazott elvnek a jelen ügyben történő alkalmazására. A Bíróság, miután elutasította a Lorenz-ügyben hozott ítélet jelentőségét, mivel „olyan eljárás[ra vonatkozott], amely részben kifejezetten eltér a[z EK 226.] cikkben előírt eljárástól", kijelentette, hogy ez a cikk alkalmazandó, „anélkül, hogy a Bizottság meghatározott határidő betartására lenne köteles" [43].

40 – A 7/71. sz. ügyben 1971. december 14-én hozott ítélet (EBHT 1971., 1003. o.).

41 – A 324/82. sz. ügyben 1984. április 10-én hozott ítélet (EBHT 1984., 1861. o.).

42 – A 120/73. sz. ügyben 1973. december 13-án hozott ítélet (EBHT 1973., 1481. o.).

43 – A 41. lábjegyzetben hivatkozott Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 12. pontja.

67. A Bizottság kontra Hollandia ügyben hozott ítéletben [44] a holland kormány azt kifogásolta, hogy a Bizottság számos esetben késedelemmel járt el a pert megelőző eljárásban. E kormány különösen azt észrevételezte, hogy a Bizottság első kifogásainak tárgyát 1984-re visszamenő vitatott események képezik, ugyanakkor a keresetet csak öt évvel később nyújtotta be a Bíróságnak. A Bizottság hanyagsága a holland kormány szerint a védelemhez való jog megsértését vonta maga után, és elfogadhatatlan pénzügyi következményeket okozott. Felidézve az előző pontban érintett Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítéletet, a Bíróság megerősítette, hogy „a [226.] cikk rendelkezéseit [...] anélkül kell alkalmazni, hogy a Bizottság meghatározott határidő betartására lenne köteles" [45].

68. Megfontolandó tehát, hogy egyrészt a Bizottságra az EK 226. cikk szerint ruházott hatáskörök diszkrecionális jellege, másrészt az ezen intézmény eljárására előírt határidők hiánya ténylegesen akadályát képezi az ésszerű határidőnek az e cikk alapján fennálló hatáskörök gyakorlása során történő betartására irányuló kötelezettség fennállása megerősítésének.

69. A Bizottság hatásköreinek diszkrecionális jellegét illetően először is úgy vélem, hogy mindenekelőtt a többé-kevésbé jelentős mérlegelési mozgástér elismerése ezen intézmény esetében a kötelezettségszegés miatti eljáráson kívüli eljárásokban nem akadályozta meg a közösségi bíróságot abban, hogy úgy ítélje meg, hogy a Bizottságnak a gondos ügyintézés szabálya alapján minden körülmények között ésszerű határidőn belül kell eljárnia, [46] illetve hogy megerősítse a Bizottság számára annak tilalmát, hogy hatásköreinek gyakorlásával, a jogbiztonság elvét sértve meghatározatlan ideig késlekedjen. [47]

70. Természetesen az EK 226. cikkben előírt jogsértési eljárás sajátos jellege vitathatatlan. A tagállam kötelezettségszegésének objektív, megszüntetési célú megállapítására és nem szankció jellegű intézkedések elfogadására szolgál. [48] Ezen túlmenően éppen a kitűzött célok és többek között politikai szempontok függvényében, melyek az eljárás valamennyi szakaszában felmerülhetnek, olyan eszközről van szó, melynek bizonyos rugalmasságot kell biztosítani.

44 – A Bizottság kontra Hollandia ügyben 1991. május 16-án hozott ítélet (EBHT 1991.,I-2461. o.).

45 – Uo., 15. pont.

46 – Lásd többek között a versenyszabályok megsértése miatti panaszok vizsgálatára vonatkozó C-282/95. P. sz., Guérin automobiles kontra Bizottság ügyben, 1997. március 18-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-1503. o.) 37. pontját, a T-127/98. sz., UPS Europe kontra Bizottság ügyben 1999. szeptember 9-én hozott ítélet (,EBHT 1999., II-2633.o.) 37. pontját és az állami támogatások szabályainak megsértésére vonatkozó panaszok vizsgálatára vonatkozó, T-17/96. sz., TF1 kontra Bizottság ügyben 1999. június 3-án hozott ítéletet (EBHT 1999., II-3757. o.).

47 – Lásd többek között a 52/69. sz., Geigy kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1972., 787. o.) 21. pontját, a C-74/00. P. és C-75/00. P. sz., Falck SpA és Acciaierie di Bolzano SpA kontra Bizottság ügyben 2002. szeptember 24-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-7869. o.) 140–141. pontját és fent hivatkozott SCK és FNK kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontját.

48 – Esetleg más megfigyelések is tehetők az EK 228. cikk alapján, de ezek túllépnék a jelen eljárás kereteit.

71. Ugyanakkor úgy vélem, hogy e megfontolások, valamint a kérdéses eljárásban a Bizottságnak biztosított széles mérlegelési mozgástér nem zárják ki, hogy az e cikk alapján ezen intézmény hatáskörgyakorlásának módja ellenőrzés tárgyát képezze, nevezetesen a jelen ügyben felvetett problémára szorítkozva, a Bizottság beavatkozásának időbeli korlátját illetően.[49]

72. Másodsorban, az a körülmény sem képezi akadályát a Bizottság elvi kötelezettségének megerősítését arra vonatkozóan, hogy e cikk szerinti határköreinek gyakorlásakor ésszerű határidőt betartva járjon el, hogy a 226. cikk nem határolja be előre meghatározott határidő keretei közé az eljárás különböző szakaszainak lefolytatását.

73. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy ilyen kötelezettség meglétének elismerése nem érinti az e kötelezettség esetleges megsértéséből fakadó következmények kérdését, melynek elemzésére ezután kerül sor. E szakaszban elegendő hangsúlyozni, hogy az ésszerű határidő be nem tartása nem eredményezi szükségképpen ugyanazon következményeket, mint az elévülési vagy felülvizsgálati határidő megsértése.

74. Ezen túlmenően meg kell jegyezni, hogy jóllehet az EK 226. cikk nem ír elő kifejezetten határidőt a jogsértési eljárás lefolytatására, az ítélkezési gyakorlat megerősítette, hogy a Bizottságnak ésszerű feltételeknek kell megfelelnie, amikor az illető tagállam számára határidőt állapít meg a felszólító levélre való válaszadásra vagy az indokolással ellátott véleményben foglaltaknak való megfelelésre, és köteles adott esetben ezen állam

49 – E tekintetben helyén való felidézni azt, hogy nyilvánvaló, hogy az EK 226. cikk alapján a Bizottságnak biztosított hatáskörök eszköznek minősülnek az EK 211. cikkben biztosított szerződés őre szereppel összefüggésben, és hogy ennélfogva még a Bizottságnak az eljárás különböző szakaszai végrehajtásának feltételeit és időpontját illető mérlegelési mozgásterének megléte esetén sem zárható ki elvileg, hogy eljárási kötelezettség hárul a Bizottságra. Ebben az értelemben lásd Trabucchi főtanácsnoknak a 2/73. sz. Geddo-ügyre vonatkozó indítványát (1973. július 12-én hozott ítélet, EBHT 1973., 865. o.) és újabban Alber főtanácsnoknak a C-260/98. sz., Bizottság kontra Görögország ügyre vonatkozó indítványának (2000. szeptember 12-én hozott ítélet, EBHT 2000., I-6537. o.) 72. pontját és a C-358/97. sz., Bizottság kontra Írország ügyben 2000. szeptember 12-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-6301. o.) 82. pontját.

részére ésszerű határidőt biztosítani védekezése előkészítéséhez. [50]

75. Végül ki kell fejteni, hogy ha a közösségi bíróság általánosan ki is zárta az elévülési határidők ítélkezési gyakorlat útján való bevezetésének lehetőségét, azon megfontolás alapján, hogy „rendeltetésének teljesítéséhez az elévülési határidőt előre kell megállapítani", és hogy „e határidő és alkalmazási módjainak megállapítása a közösségi jogalkotó hatáskörébe tartozik" [51] a jogszabályon alapuló előírás hiánya nem akadályozta meg a Bíróságot és az Elsőfokú Bíróságot abban, hogy a jogbiztonság elvére alapozva kötelezze a Bizottságot az ésszerű határidőn belüli eljárásra vagy a hatásköreinek meghatározatlan idejű késedelem nélküli gyakorlására. [52]

76. Az előbbi megfontolásokra tekintettel úgy vélem, hogy az EK 226. cikk szerinti eljárás sajátosságai ebben az eljárásban sem zárják ki, hogy az ésszerű határidő betartásának kötelezettsége a Bizottságra nézve megerősítést nyerjen.

77. Egyébiránt ki kell emelni, hogy a Bizottságnak a jogsértési eljárásban élvezett mérlegelési jogköre gyakorlásának módjaira vonatkozó ellenőrzés gyakorlásának követelménye – még ha csupán korlátozott is, nevezetesen e jogkör gyakorlása időbeli korlátainak meghatározása tekintetében – kitűnik a Bizottság mérlegelési jogkörének megerősítésével együtt a Bíróság 65–67. pontban idézett ítélkezési gyakorlatából.

78. Így például a 65. pontban hivatkozott Bizottság kontra Franciaország ügyben hozott ítéletben az alperes francia kormány azon érvére válaszolva, melyben kifogásolta, hogy a Bizottság az Euratom-Szerződés 141. cikke szerinti eljárást késedelmesen indította meg, jóllehet 1965 óta tudomása volt a hivatkozott kötelezettségszegésről, a Bíróság kifejtette, hogy a Bizottság e cikk alapján nem volt köteles előre meghatározott határidőn belül eljárni, ugyanakkor megjegyezte, hogy a jelen jogsértést teljes mértékben csak később, 1968-ban fedezték fel, és hogy a Bizottság 1969-től tett néhány előzetes intézkedést az eljárás formális megindításáért. [53]

50 – A 293/85. sz., Belgium kontra Bizottság ügyben 1988. február 2-án hozott ítélet (EBHT 1988., 305. o.) 14. pontja, a C-473/93. sz., Bizottság kontra Luxemburg ügyben 1996. július 2-án hozott ítélet (EBHT 1996., I-3207. o.) 20. pontja, a C-328/96. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben 1999. október 28-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-7479. o.) 34. és 51. pontja és a C-1/00. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben 2001. december 13-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-9989. o.) 64. és 65. pontja.

51 – Lásd a fent hivatkozott Geigy kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 21. pontját, valamint a Falck SpA és Acciaierie di Bolzano SpA kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 139. pontját.

52 – Lásd például a fent hivatkozott Lorenz-ügyben hozott ítélet 4. pontját, a fent hivatkozott Geigy kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 21. pontját, valamint a a fent hivatkozott Falck SpA és Acciaierie di Bolzano SpA kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 140. pontját és az Elsőfokú Bíróság T-34/89. és T-67/89. sz., Costacurta kontra Bizottság egyesített ügyekben 1990. március 13-án hozott ítéletének (EBHT 1990., II-93. o.) 48. pontját, valamint a T-107/92. sz., White kontra Bizottság ügyben 1994. február 10-én hozott ítéletének (EBHT-KSZ 1994., I-A-41. o.) 46. pontját.

53 – Az ítélet 7. és 8. pontja.

79. A Bizottság mérlegelési jogkörének gyakorlására vonatkozó ellenőrzés lehetőségét Roemer főtanácsnok kifejezetten elismerte, [54] aki a fent említett ügyben benyújtott indítványában kiemelte, hogy jelen esetben a Bizottság több szempont miatt nem indította meg korábban a jogsértési eljárást, és arra következtetett, hogy e szempontok fényében el kell fogadni, hogy a Bizottság „hatáskörét megfelelő módon gyakorolta", és el kell utasítani azt a feltevést, mely szerint „jogsértő késedelembe" esett volna az eljárás során. [55]

80. A Bizottság eljárására vonatkozó határidők elvi megállapításokon túli, konkrét esetekben történő igazolására irányuló követelmény határozottabban megjelenik a fenti 66. pontban hivatkozott Bizottság kontra Belgium, és a fenti 67. pontban hivatkozott Bizottság kontra Hollandia ügyben hozott ítéletekben.

81. Az első ügyben a Bíróság, miután elutasította a belga kormány érvelését, amely szerint a jelen ügyben a Bizottság ésszerű határidő betartására volt köteles, megerősítve a Bizottság döntési szabadságát annak eldöntésében, hogy az EK 226. cikk szerint mikor kell megindítani az eljárást, megjegyezte, hogy „a[z EK 226.] cikk által biztosított mérlegelési jogkörrel élve, [a Bizottság] úgy vélte, hogy a vitatott belga intézkedések összeférhetőségének vizsgálatát el kell halasztani addig, amíg az irányelv minden tagállamban hatályba nem lép", és hogy ilyen módon eljárva, a [Bizottság] „nem gyakorolta mérlegelési jogkörét a Szerződéssel ellentétesen".

82. A második ítéletben a Bíróság kifejtette, hogy amennyiben „[a Bizottság] úgy döntött, hogy a jelen kereset benyújtásával megvárja a Bíróság 1987. január 15-i Krohn-ügyben hozott ítéletét [...], valamint a holland kormány ezen ítélettel kapcsolatos reakcióit", „a[z EK 226.] cikk szerinti mérlegelési jogkörét nem gyakorolta a szerződéssel ellentétes módon" [56].

83. Végül hangsúlyozni kell, hogy különösen a pert megelőző eljárás időtartamát tekintve a Bíróság kijelentette, hogy ezen időtartam túlzott jellege olyan hibát képezhet, mely a kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetet elfogadhatatlanná teszi, ugyanakkor

54 – Az Euratom-Szerződés 141. cikkében található jogsértési eljárás *„ultima ratio"*-ként került meghatározásra, mellyel a Bizottság azért rendelkezik, hogy valamely tagállam általa közösségi joggal ellentétesnek tartott magatartását megszüntesse, Roemer főtanácsnok megjegyezte, hogy ezen eljárás hatékonysága megőrzésének szükségessége, valamint az a szempont, hogy az ilyen eljárást megindító kereset szükségképpen kockára teszi az érintett tagállam hírnevét, a jogsértés objektív megállapítása ellenére minden automatizmus kizárása és Bizottságnak az állam ellen a jogsértési eljárás útján való fellépés lehetőségét és e lépés megtételének időpontját illető mérlegelési jogkörének elismerése mellett szólnak.

55 – Roemer főtanácsnok többek között emlékeztet először az egyezség előnyben részesítésének szándékára, a jogsértés kezdetben korlátozott hatására, arra a követelményre, hogy az eljárás megindításával ne súlyosbítsák azt a válságot, melyen a Közösség 1965-ben ment keresztül és végül arra a körülményre, hogy a kérdéses területen éppen új rendelkezéseket fogadtak el.

56 – Az ítélet 15. pontja.

világossá tette, hogy „egy ilyen következtetés csak abban az esetben alkalmazandó, ha a Bizottság magatartása megnehezítette érveinek cáfolatát, megsértve ezzel a védelemhez való jogot" [57].

84. A jelenlegi szakaszban ki kell fejteni, hogy jóllehet már az előző megfontolások összességéből is következik, hogy az ésszerű határidő betartására nem csupán az EK 226. cikkben előírt, a pert megelőző eljárás időtartama jogszerűségének mutatójaként van szükség, hanem a Bizottság e rendelkezés szerinti jogkörének késedelmes gyakorlása akadályaként is. Ez másképpen fogalmazva azt jelenti, hogy az ésszerű határidő betartásának Bizottságot terhelő kötelezettsége magában foglalja egyrészt azt, hogy ez az intézmény az EK 226. cikk szerinti jogkörének gyakorlásával a vélt kötelezettségszegésről való tudomásszerzés időpontjától kezdve nem késlekedhet korlátlan ideig, másrészt, hogy miután e rendelkezés alapján sor került a pert megelőző eljárás megindítására, biztosítania kell, hogy az eljárása időtartama megfelel az ésszerűség kritériumainak.

85. Nyilvánvaló, hogy a határidő ésszerű jellegének konkrét megítélése a szerint változik, hogy az értékelés az eljárásnak a felszólító levél elküldésével történt megindulását megelőző időszakra vagy ennek az eljárásnak az időtartamára vonatkozik.

86. Az első esetben figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a Bizottság rendszerint informális kapcsolatot vesz fel az érdekelt tagállammal azért, hogy hozzájusson a szükséges információkhoz a ténybeli és jogi helyzet tisztázása érdekében, továbbá hogy kialakítsa első értékelését a közösségi jog sérelmének tényleges fennállásáról és súlyáról, valamint a kötelezettségszegés megszűnésének elérését célzó lépésekről, beleértve adott esetben az EK 226. cikk szerinti hivatalos eljárás megindítását. Ebben az első szakaszban, mellyel kapcsolatban tekintetbe kell venni a Bizottságnak az EK 211. és az EK 226. cikk alapján fennálló hatáskörei gyakorlása során biztosított fontos mérlegelési mozgásterét, a Bizottságnak elegendő idővel kell rendelkeznie ahhoz, hogy megvizsgálhassa az egyezség útján történő megegyezés lehetőségét, továbbá hogy e megoldás érdekében az érdekelt állammal tárgyalásokat folytathasson. Ezen túlmenően, a Bizottságnak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a jogsértések természete és súlya, valamint a jogsértés következményeinek jelentősége alapján felállított fontossági sorrendben járjon el. E célokra figyelemmel e szakasz időtartama ésszerű jellegének megítélése tekintetében rugalmas feltételek alkalmazása indokolt.

87. Az eljárásnak a felszólító levél elküldésével történő megindulásakor ezzel szemben

57 – Lásd a C-287/03. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 2005. május 12-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-3761. o.) 14. pontját és a C-33/04. sz., Bizottság kontra Luxemburg ügyen 2005. december 8-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-10629. o.) 76. pontját. Ezzel analóg módon lásd a C-207/97. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 1999. január 21-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-275. o.) 25. pontját.

a Bizottság az illető állam magatartásának megítéléséhez szükséges valamennyi információval rendelkezik. A felszólító levélnek az érdekelt tagállam részére történő megküldéséről szóló határozatnak feltétele, hogy a Bizottság ezt a magatartást kötelezettségszegésnek minősítse, és szükségesnek ítélje az EK 226. cikk szerinti eljárást a kötelezettségszegés megszüntetéséhez. Következésképpen szigorúbbnak kell lenniük azoknak a feltételeknek, melyek alapján az eljárás részét képező különböző aktusok elfogadási határidejének ésszerű jellegét, adott esetben a Bírósághoz fordulásról szóló döntést meg kell ítélni.

88. Miután a Bizottságot a jogsértési eljárás során is terheli az ésszerű határidő betartásának kötelezettsége, mely magában foglalja az e területen meglévő hatásköre késedelmes gyakorlásának korlátját éppúgy, mint az eljárás időtartama jogszerűségének megítélésére szolgáló feltételt, el kell gondolkodni az e kötelezettség esetleges megsértéséből fakadó következményeken.

c) Az ésszerű határidőnek az EK 226. cikk szerinti eljárás keretében történő be nem tartásának következményeiről

89. Tekintettel arra, hogy az EK 226. cikk a közösségi jog megsértésének megállapítására biztosít eszközt, úgy vélem, hogy elvileg ki kell zárnunk, hogy a Bizottságnak az eljárás végrehajtásában a feltételezett kötelezettségszegésről való tudomásszerzés időpontjától fennálló indokolatlan késedelme vagy a már megindult eljárás túlzott időtartama olyan hatással bír, hogy kizárja a Bizottságnak arra vonatkozó hatáskörét, hogy a megsértés megállapítása iránt Bírósághoz forduljon. [58]

90. Azonban e hatást nem lehet eleve kizárni, ha a Bizottság késedelmes beavatkozása vagy az eljárás túlzott időtartama helyrehozhatatlanul sérti az érdekelt állam védelemhez való jogának gyakorlását. Számunkra úgy tűnik, hogy ez a következtetés logikusan következik azon lehetséges összeütközés megállapításából, mely a Bizottság beavatkozásának határideje és a védelemhez való jog gyakorlása között áll fenn, valamint az ítélkezési gyakorlatból, mely e megállapításra alapozva elismeri a kereset EK 226. cikk szerinti elfogadhatatlanságát azon feltételezés alapján, hogy az eljárás túlzott időtartama hatással bírt az alperes tagállam védelemhez való jogának gyakorlására. [59] Ha új eljárás megindítása nem teszi lehetővé e hiba megszüntetését, a Bizottság ténylegesen elveszti azon jogát, hogy a kötelezettségszegés megállapítása iránt a Bírósághoz fordulhasson.

58 – Az EK 228. cikk szerinti eljárást illetően eltérő következtetésre juthatunk.

59 – Lásd a fenti 83. pontot.

91. A Bizottság hatáskörét illetően főszabály szerint nem tehető különbség a szerint, hogy a Bizottság késedelmes beavatkozásáról vagy az eljárás túlzott időtartamáról van-e szó, ez annál is inkább igaz, ha meggondoljuk, hogy az EK 226. cikk szerinti pert megelőző eljárás alapja egyszerű megállapítás iránti kereset.

92. Emlékeztetni kell ugyanakkor arra, hogy – jóllehet a Bíróságnak e kereset alapján nincs lehetősége arra, hogy kötelezze a mulasztó tagállamot a jogsértés megszüntetésére – ez az állam mégis köteles végrehajtani a Bíróság ítéletét, megtéve minden intézkedést, mely a kötelezettségszegés megszüntetéséhez és a megsértett közösségi jog szabályainak megfelelő állapot helyreállításához szükséges.

93. Márpedig nem zárható ki, hogy egyes esetekben az idő múlásának és a Bizottság tétlenségének együttesen lehet olyan hatása, mely korlátozza a Bizottság arra vonatkozó hatáskörét, hogy az érdekelt tagállamnál elérje a kötelezettségszegés megszüntetéséhez szükséges intézkedések elfogadását, mely hatás elvileg érintetlenül hagyja annak lehetőségét, hogy e kötelezettségszegés megállapítása iránt Bírósághoz lehessen fordulni.

94. Ilyen eset merült fel a Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítéletben [60]. A Bizottság Írország ellen két külön jogsértési eljárást indított, melyek tárgya egyrészt a hozzáadottérték-adóról szóló hatodik irányelvnek a hidak és utak használatáért szedett díjak ezen adó alá vonásának elmulasztásával történt megsértése, másrészt a Közösség saját forrásaira vonatkozó szabályozásból fakadó kötelezettségek megsértése azzal, hogy saját forrás címen nem bocsátotta a Bizottság rendelkezésére a saját forrás címén a hozzáadottérték-adóból származó, az adónak megfelelő összegeket, melyeket az említett használati díjak után a késedelmi kamattal növelve kellett volna beszedni.

95. Miután a Bíróság megállapította, hogy az adó jelen használati díjakra történő kiterjesztésének elmulasztása megsértette a hozzáadottérték-adóra vonatkozó rendelkezéseket, a Bíróság a Bizottság elhúzódó tétlenségének következményei kapcsán (több mint hét év telt el az indokolással ellátott véleményről való értesítés és a kereset benyújtása között) felvetette Írországnak a közösségi saját források szabályai alapján fennálló utólagos fizetési kötelezettsége kiterjedésének kérdését. Az ítélet 71. pontjában a Bíróság úgy ítélte meg, hogy „a hozzáadottérték-adó beszedésére vonatkozó határidő mind a hatodik irányelvben [...], mind a Közösség saját forrásaira vonatkozó szabályozásban meglévő hiánya ellenére a jogbiztonság elvének alapkövetelménye mégis megakadályozhatja, hogy a Bizottság a saját források utólagos befizetésére irányuló kötelezettségszegési eljárás keretében határozatlan ideig elhalassza a peres eljárás megindítására vonatkozó döntését". A hozzáadottérték-adóból származó saját források beszedésének végleges egységes rendszeréről szóló, 1989.

60 – C-358/97. sz. 2000. szeptember 12-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-6301. o.).

május 29-i, 1553/89/EGK, Euratom tanácsi rendelet 9. cikke (2) bekezdésének (HL L 155., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 1. fejezet, 1. kötet, 197. o.) analógia útján való alkalmazásával, mely kizárta a tagállam által átadott, a hozzáadottérték-adóból származó saját forrás összegét tartalmazó jegyzék négy költségvetési éven túli kijavítását, a Bíróság kizárta, hogy a Bizottság megalapozottan követelheti az Írország által 1994 előtti költségvetési évekre fizetendő összegek utólagos kifizetését.

96. Bár az ésszerű határidő esetleges megsértése főszabály szerint ugyan nem fosztja meg a Bizottságot egy tagállam kötelezettségszegésével kapcsolatos vizsgálat és a Bíróság előtti keresetindítás lehetőségétől, ez utóbbi úgy ítélte meg, [61] különösen a pert megelőző eljárás időtartamát illetően, hogy ennek túlzott hossza a kereset elfogadhatatlanságát eredményező eljárási hibának minősülhet. [62] A Bíróság azonban csak abban az esetben fogadta el ezt a lehetőséget, ha az eljárás túlzott időtartama az alperes tagállam védelemhez való jogát sértette.

97. Márpedig meggondolás tárgyát képezheti, hogy az érdekelt tagállam védelemhez való jogának esetleges sérelmétől függetlenül nem kell-e elfogadhatatlannak minősíteni a keresetet azon egyedi esetekben, amikor a Bizottság a tagállam számára az indokolással ellátott véleményben foglaltak teljesítésére megállapított határidő lejárta után az ügy összes körülményére és a Bizottság által beterjesztett igazolásokra, valamint a Bizottságnak az EK 211. és EK 226. cikk szerinti hatáskörének gyakorlása során biztosított széles mérlegelési mozgásterére figyelemmel mérlegelendő ésszerű határidőn belül nem fordul a Bírósághoz.

98. Jóllehet ez a megoldás túlzott formalizmusnak tűnhet, megfelel a kötelezettségszegést megállapító esetleges jövőbeli ítélet hasznossága követelményének, elkerülve azt, hogy a Bíróság, mely az állandó ítélkezési gyakorlat szerint köteles az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidő végén fennálló helyzet vizsgálatára, [63] olyan jogi és ténybeli helyzetről rendelkezzen, mely időközben megváltozott.

99. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a pert megelőző eljárás célja nem csupán az, hogy az illető tagállam számára lehetőséget adjon a védekezésre a Bizottság által ellene megfogalmazott kifogásokra

61 – Lásd a fenti 83. pontot.

62 – Nyitva hagyva tehát egy új kereset ismételt benyújtásának lehetőségét, abban az esetben, ha ezt a hibát ki lehet javítani.

63 – Mint tudjuk, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az EK 226. cikk alapján benyújtott keresetről döntve, a Bíróság nem veheti figyelembe az indokolással ellátott vélemény és a kereset benyújtása közötti változásokat, hanem az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidő lejártakor fennálló állapot vizsgálatára kell szorítkoznia.

adott válaszok révén, hanem az is, miként azt a Bíróság több alkalommal kimondta, hogy körülhatárolja a közösségi bíróság előtt folyó jövőbeli per tárgyát. A pert megelőző eljárás szabályszerűsége ennél fogva, a Bíróság szavaival élve „a Szerződés szándéka szerint alapvető biztosítéknak minősül, mely nem csupán az illető tagállam jogainak védelmére szolgál, hanem annak biztosítására is, hogy az esetleges peres eljárás tárgya világosan meghatározott jogvita legyen" [64].

100. Ha az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidő lejárta és a kereset benyújtása között eltelt időben a jogvitának az indokolással ellátott véleményben körülírt jogi és ténybeli háttere megváltozik, ami lényegében feleslegessé teszi a Bíróságnak ezeket a változásokat figyelembe nem vevő ítéletét, felmerül a kérdés, hogy a Bíróság a körülmények változására és a Bizottság ésszerű határidőn túli esetleges indokolatlan tétlenségére tekintettel nem jogosult-e az elfogadhatatlannak minősített kereset elutasítására.

101. Ebben az esetben a Bizottságra hárulna, hogy új indokolással ellátott véleményt adjon ki, mely lehetővé tenné számára, hogy ismét a Bírósághoz forduljon. E kötelezettség alkalmasnak tűnhet azon cél szempontjából, melynek lényege, hogy az EK 226. cikk szerinti eljárás bírósági szakaszának szabályszerű megindítása és a Bíróság kötelezettségszegést megállapító esetleges ítéletének időszerűsége és hasznossága biztosított legyen.

102. Ebből a szempontból jelzem, hogy a Bíróság a javasolt megoldást kedvezően fogadta. A fenti 64. lábjegyzetben hivatkozott Bizottság kontra Franciaország ügyben 2004. december 9-én hozott ítéletben a Bizottság az EK 226. cikk alapján benyújtott keresetben, az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidő lejárta után két évvel és hat hónappal idézte meg a Francia Köztársaságot. Időközben a Francia Köztársaság „a kérdéses területen számos, jelentős intézkedést hozott meg" [65]. A Bíróság előtt a felek közötti vita lényegében ezen intézkedések hatályára és a francia kormány terhére felrótt, nem megfelelő átültetett irányelv végrehajtására való alkalmasságára összpontosult. Miután a Bíróság kifejtette, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint ezt a vitát nyilvánvalóan nem lehet a peres eljárás során figyelembe venni, megállapította, hogy „amennyiben a vonatkozó nemzeti rendelkezések alapvetően megváltoztak az indokolással ellátott véleményben foglaltak teljesítésére meghatározott határidő lejártának időpontja, valamint a kötelezettségszegés megállapítása iránti kereset benyújtásának időpontja között, ez a fejlődés nagymértékben csökkentheti a Bíróság által hozandó ítélet hasznosságát. Ilyen helyzetben helyén-

64 – Lásd a C-266/94. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügyben 1995. július 11-én hozott végzés (EBHT 1995., I-1975.o.) 17. pontját és a C-392/99. sz., Bizottság kontra Portugália ügyben 2003. április 10-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-3373. o.) 133. pontját, valamint a C-177/03. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben 2004. december 9-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-1167. o.) 20. pontját.

65 – Az ítélet 18. pontja.

valóbb, ha a Bizottság nem keresettel él, hanem újabb indokolással ellátott véleményt ad ki, pontosítva azon kifogásokat, amelyeket a megváltozott körülményekre tekintettel fenn kíván tartani" [66]. A Bíróság ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a jelen ügy körülményei nem indokolják a kereset elfogadhatatlanként való elutasítását. [67]

103. Egyébiránt ki kell emelni, hogy a Bizottság a kereset elfogadhatatlanságának terhe mellett köteles az indokolással ellátott véleményben foglaltaknak való megfelelés érdekében a tagállam számára meghatározott határidő lejártának időpontjától számított ésszerű határidőn belül Bírósághoz fordulni, amennyiben célszerűnek ítéli az eljárás bírósági szakaszának megindítását, és e kötelezettség semmilyen hatással nem bír a Bizottság EK 226. cikk szerinti mérlegelési hatásköre lényegét illetően, csupán e hatáskör megfelelő gyakorlásának egyik feltételét képezi.

104. Ilyen esetben a Bizottság, ha azt célszerűnek ítéli, új eljárás megindítására vagy legalábbis új indokolással ellátott vélemény kiadására köteles. Amennyiben úgy dönt, hogy a pert megelőző eljárást elölről kell kezdeni, a Bizottságnak ismét értékelnie kell az eljárás célszerűségét, és esetlegesen újra kell fogalmaznia az érdekelt tagállammal szemben korábban hivatkozott kifogásait a körülmények változásának figyelembevétele érdekében.

105. Most vizsgáljuk meg a holland kormány által a jelen ügyben felhozott jogalapokat.

d) A Bizottság állítólagos késedelmes eljárására vonatkozó kifogásról

106. A Bizottság eljárásának késedelmes jellegére vonatkozó kifogást illetően a fentebb kifejtett megfontolásokból először is az következik, hogy a holland kormány állításával ellentétben, még ha a kifogás megalapozott is volt, a jelen ügy körülményei között nem érinthette a Bizottság arra vonatkozó hatáskörét, hogy az állítólagos kötelezettségszegés megállapítása iránt a Bírósághoz forduljon.

107. A jelen ügyben a Bizottság megfosztása attól a lehetőségtől, hogy a Holland Királyság hivatkozott, a Közösség és a tagállamok közötti hatáskörmegosztás értelmében fennálló, nemzetközi légiközlekedési megállapodások megkötésével és alkalmazásával kapcsolatos, a Bíróság által a 2002. november 5-

66 – Lásd az ítélet 21. pontját.
67 – Lásd az ítélet 22. pontját.

én hozott ítéletekben meghatározott kötelezettségszegésének megállapítása érdekében eljárjon, egyedül a Holland Királyság számára tenné lehetővé, hogy e hatáskörmegosztás megsértésével nemzetközi kötelezettségeket tartson fenn, mely a Bíróság által a fent idézett ítéletekben kimondott elvek egységes alkalmazásának rovására e tagállam számára a többi tagállamhoz képest indokolatlanul kedvezőbb helyzetet biztosítana.

108. Amint azt a korábbiakban megállapítottam, a Bizottság hatásköre abban az esetben szűnhet meg, ha megállapítható, hogy a vélelmezetten indokolatlan késedelem, mellyel a Bizottság az EK 226. cikk alapján megindította az eljárást, helyrehozhatatlanul sérti az alperes tagállam védelemhez való jogát ebben az eljárásban. A jelen ügyben azonban a Holland Királyság nem hivatkozott kifejezetten a védelemhez való jog megsértésére, és – még ha feltételezhető is, hogy ez az állítás levezethető az ezen állam által kifejtett érvekből – nem bizonyította e jogsértés megtörténtét.

109. Azon kérdés eldöntését illetően, hogy a Bizottságnak felróható indokolatlan késedelem esetleges megállapítása az EK 226. cikk szerinti eljárás végrehajtása során – abban az esetben, ha a keresetnek helyt lehet adni – hatással lehet-e a kötelezettség hatályára, mely a Holland Királyságra a Bíróság kötelezettségszegést megállapító ítéletének való megfelelés szükségessége révén hárul, [68] először is ki kell emelni, hogy e kötelezettség lényege a vitatott nemzetközi kötelezettségvállalások jövőre nézve való felmondása. E kötelezettség természetére tekintettel nem gondolhatjuk tehát, hogy az eltelt idő hatással volt ennek hatályára.

110. A Holland Királyság egyébként hangsúlyozta, hogy tekintettel a Közösség légi közlekedés területén fennálló külső hatáskörére, melyet a Bíróság a 2002. november 5-én hozott ítéleteiben elismert, és tekintettel az ezen ítéleteket követő jogalkotási fejleményekre, nincs többé hatásköre arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokkal tárgyalásokat kezdjen a vitás megállapodások kikötéseinek módosításáról, melyeket a Bíróság jogszabályba ütközőnek ítélhet. E tagállam véleménye szerint a Bizottság késedelmes eljárása lehetetlenné teszi, hogy megfeleljen a keresetnek helyt adó esetleges ítéletnek.

111. Ez az érv nem tűnik elfogadhatónak számomra. Ugyanis, amint azt a Bizottság hangsúlyozta is, a vitás megállapodás biztosítja a megállapodás felmondására szolgáló eljárás megindítását a felek számára. Következésképpen a Holland Királyság, állításával ellentétben, rendelkezik olyan jogi eszközzel, mely lehetővé teszi számára, hogy adott

68 – Lásd a Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítélet kapcsán kifejtett, a fenti 94. pontban hivatkozott véleményeket.

esetben megfeleljen a Bíróság, számára kedvezőtlen ítéletének.

112. A Holland Királyság azon érvét illetően, melyet e tekintetben a francia kormány mint beavatkozó fél támogatott, mely szerint a vitás megállapodás felmondása az Egyesült Államokkal meglévő kapcsolatokban joghézagot teremt a légi közlekedés területén, mely hátrányos az érintett nemzeti szereplőkre, elegendő megjegyezni, hogy a Bíróság 2002. november 5-én hozott ítéletei után a tagállamok légifuvarozói, melyek ellen a Bizottság kilenc évvel korábban járt el, ugyanazon hátrányos következményekkel szembesültek. Ebből a szempontból úgy tűnik számunkra, hogy az idő múlása inkább kedvezett a holland légifuvarozóknak, minthogy kárukra lett volna.

113. Mellékesen meg kell jegyezni, hogy mind a Holland Királyság, mind a francia kormány által e tekintetben felhozott érvek végső soron az érintett közösségi légifuvarozók szempontjából leglényegesebb kérdésre, úgymint a közösségi jogot érintő kötelezettségszegésben a Bíróság által a 2002. november 5-i ítéletekben marasztalt tagállamok által, valamint a jelen ügyben történő pervesztessége esetén a Holland Királyság által, az ezen ítéletekben megfogalmazott elvek megvalósítása érdekében kötelezően tett intézkedések körére irányulnak. Ennek kapcsán könnyen érthető, hogy a Bizottság által a 2002. november 25-én, a 2004. július 30-án és a 2005. március 10-én kelt levelekben ajánlott megoldás, mely egyedüli lehetőségként a jogellenes kikötéseket tartalmazó megállapodások felmondását jelöli meg – mivel a Közösség kizárólagos külső hatásköre miatt a kikötések nemzeti szinten történő felülvizsgálata kizárt – az érintett tagállamok egyhangú ellenállásába ütközik. Ugyanis az a joghézag, amelyet a kereset egy ilyen megoldással okozna, és amelyet a Bizottság állításával ellentétben valóban nem küszöbölne ki még átmenetileg sem az udvariasság elvének alkalmazása, az érintett közösségi légifuvarozókra nézve jelentős gazdasági hátrány kockázatával járna az Egyesült Államokból érkező és oda irányuló útvonalakra vonatkozó közlekedési jogok elvesztése, vagy e jogok hatályban tartását illető bizonytalanság miatt, és amint azt a holland és francia kormány hangsúlyozza, ez a joghézag veszélyezteti a közösségi és amerikai légifuvarozók között meglévő társulásokat (a KLM/Northwest és Skyteam társulása).

114. Amint azonban már említettem,[69] az EK 226. cikk szerinti kereset elbírálásakor nem a Bíróság feladata annak meghatározása, hogy miként feleljen meg az érdekelt tagál-

69 – Lásd a fenti 92. pontot.

lam a mulasztását megállapító ítéletnek,[70] jóllehet a Bíróság pontosíthatja e kötelezettség hatályát.[71] Ebből következik, hogy a jelen ügyben[72], mivel az alperes tagállam számára – keresetének helybenhagyása esetében – sem természetes, sem jogi akadály nincs annak, hogy a Bíróság ítéletének eleget tegyen, e tagállam és a Bizottság kötelessége, hogy a közösségi intézmények és a tagállamok közötti viszonyokat meghatározó jóhiszemű és kölcsönös együttműködés elve alapján törekedjen arra, hogy megoldást találjon azokra a problémákra, melyeket a jelen keresetnek esetlegesen helyt adó ítélet végrehajtása vet fel.[73]

e) A jogsértési eljárás állítólagos túlzott időtartamára vonatkozó kifogásról

115. Az eljárás időtartamát illetően a Holland Királyság kizárólag az indokolással ellátott vélemény elfogadása és a kereset benyújtása között eltelt időre vonatkozó, a Bizottságnak felróható késedelmet kifogásolta.

116. Mivel az indokolással ellátott véleményt 2000 októberében adták ki, és a keresetet 2004 decemberében nyújtották be, hozzávetőleg négy évet tesz ki az az időszak, amelyet a jelen elemzés céljából figyelembe kell venni.

117. Az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a közigazgatási eljárás időtartamának ésszerű jellegét minden ügy sajátos körülményeinek és többek között az ügy összefüggéseinek, a Bizottság által folytatott eljárás különböző szakaszainak, az eljárás folyamán a felek által tanúsított magatartásnak, az összetettségnek, valamint a különböző érdekelt felek számára az ügy tétjének a függvényében kell értékelni.[74]

118. Nem gondolom, hogy jelen esetben felróható a Bizottságnak, hogy bevárta a Bíróság 1998-ban beadott keresetek tárgyában hozott határozatát, melyeknek tárgya lényegében megegyezett a jelen ügyben benyújtott keresetével.

70 – A Bizottság és az érdekelt tagállam véleménye közötti, a Bíróság ítéletének megfelelő átültetéséhez szükséges intézkedéseket illető esetleges különbség esetleg figyelembe vehető az EK 228. cikknek megfelelő keresetben.

71 – Lásd a 94. pontban hivatkozott Bizottság kontra Írország ügyben hozott ítéletet.

72 – A jelen ügy különbözik a Bíróság C-170/98. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 1999. szeptember 14-én hozott ítéletének (EBHT 1999., I-5493. o.) és a C-62/98. sz., Bizottság kontra Portugália ügyben 2000. július 4-én hozott (EBHT 2000., I-5171. o.) ítéletének tárgyától, melyekben a Bizottság kereseteiben kifogásolta, hogy nem került sor a kérdéses megállapodások felmondására, így a Bírósághoz fordult annak megállapítása iránt, hogy terheli-e az alperes tagállamokat ilyen értelmű kötelezettség.

73 – Abban az esetben, ha a Bíróság határozik e kérdésben, mindenféleképpen ésszerűnek tűnik számomra, hogy ha – mint a jelen ügyben – helyt ad a keresetnek, a közösségi jog rendelkezéseivel való összeegyeztethetetlenség a nemzetközi megállapodás kizárólag egyes kikötéseit érinti, és ezen megállapodás felmondása csak akkor tekinthető feltétlenül szükségesnek, ha nem lehetséges a kérdéses kikötés megszüntetése vagy módosítása. A jelen ügyben a Bizottságnak kell felhatalmazni az alperes tagállamot a vitatott kikötések felülvizsgálatára, azért, hogy ezeket a jelentős közösségi rendelkezésekkel összeegyeztethetővé tegyék, és az egész megállapodás csak akkor mondható fel, ha az előbbi megoldás nem lehetséges.

74 – Lásd a fent hivatkozott SCK és FNK kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. pontját és analóg módon az igazságszolgáltatási eljárás kapcsán a C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-8417. o.) 29. pontját.

119. A Bizottság azonban a 2002. november 5-én hozott ítéletek kihirdetése után további két évet várt a jelen kereset benyújtásával. Meg kell tehát ítélni, hogy ez az időtartam a jelen ügy valamennyi lényeges körülményére tekintettel túlzottnak minősíthető-e.

120. Ebből a szempontból először is meg kell állapítani, hogy a Bizottság által 1998-ban benyújtott keresetek, melyek kimenetele messze nem volt egyértelmű, amit egyébként az a körülmény is bizonyít, hogy e kereseteknek a Bíróság csak részben adott helyt, először a Közösség és a tagállamok közötti, a légi közlekedés területén való külső hatáskörmegosztásának kérdését vetették föl. Egyébként – amint fentebb már említettük – a 2002. november 5-én hozott ítéletek az érdekelt tagállamnak a Közösség kizárólagos külső hatáskörének megsértésével vállalt nemzetközi kötelezettségei felmondásából fakadó esetleges joghézag megszüntetése érdekében meghozandó intézkedések érzékeny kérdését vetették föl.

121. Így a fent említett ítéletek meghozatalát követően vita alakult ki a Tanácson belül a Bíróság által megfogalmazott elvek megfelelő alkalmazásának módjairól, mely vita, amint említettem, a Tanács 2003. június 5-6-i ülésén többek között a Bizottságot az Egyesült Államokkal kötendő nemzetközi légiközlekedési megállapodás tárgyalásainak lefolytatására felhatalmazó szabályozási „csomag" elfogadásához vezetett.

122. Emlékeztetni kell továbbá arra is, hogy két héttel a 2002. november 5-én hozott ítéletek kihirdetését követően a Bizottság elfogadta a fent említett 2002. november 19-i közleményt, melyben kifejtette álláspontját az ezen ítéletekben közvetlenül nem érintett megállapodások tekintetében levonandó következtetésekről, továbbá arra, hogy 2002. november 25-én levelet küldött a Holland Királyságnak, melyben felhívta e tagállamot a vitatott megállapodás felmondására.

123. Ilyen körülmények között úgy vélem, hogy sem az nem róható fel a Bizottságnak, hogy a jelen per alapját képező kereset benyújtásával megvárta a 2002. november 5-én hozott ítéletek kihirdetése nyomán kialakult politikai vita kimenetelét, sem az, hogy biztosította a Holland Királyság számára az ezen ítéleteknek való megfeleléshez szükséges időt, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a Bizottság szerint ez szükségképpen magában foglalta volna e tagállamnak az Amerikai Egyesült Államokkal szemben vállalt kötelezettségei felmondását, mely intézkedés, amint azt emellett maga a holland kormány is kiemelte, jelentős hatással lett volna a két ország légiközlekedési ágazatbeli kapcsolataira és különösen a holland légifuvarozók érdekeire.

124. Az előzőekből következik, hogy nem kifogásolható, hogy a Bizottság az ésszerű határidőn túl járt el, mivel az indokolással ellátott vélemény elfogadása után négy évet várt a jelen eljárás tárgyát képező kereset benyújtásával.

125. A Holland Királyság által ebben az értelemben előadott jogalapot ezért véleményünk szerint – mint megalapozatlant – el kell utasítani.

3. Végkövetkeztetések az elfogadhatóságról

126. A korábbi megfontolások fényében úgy vélem, hogy a kereset ellen a holland kormány által felvetett elfogadhatatlanság kivételét el kell utasítani, és a keresetet elfogadhatónak kell nyilvánítani.

B – *Az ügy érdeméről*

1. A Közösség kizárólagos külső hatáskörének megsértéséről

127. A fenti 25. pontban leírtak alapján a 2002. november 5-én hozott ítéletekben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a 2409/92 rendelet 1. cikkének (3) bekezdése és a 2299/89 rendelet 1. és 7. cikke értelmében a Közösség kizárólagos hatáskörrel rendelkezik arra, hogy harmadik országokkal szemben egyrészt a Közösségen kívüli légifuvarozók által a Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíj-meghatározási szabadságra, másrészt a Közösség területén felkínált vagy használt SZHR-ekre vonatkozó nemzetközi kötelezettségeket vállaljon.

128. A Bíróság szerint e jogi aktusok hatálybalépése óta a tagállamok a vitatott megállapodások felülvizsgálata ellenére többé már nem tehetnek és nem tarthatnak hatályban ilyen nemzetközi kötelezettségvállalásokat.

129. Jelen esetben a Bizottság annak megállapítását kéri a Bíróságtól, hogy a Holland Királyság által az Egyesült Államokkal kötött, az amerikai fuvarozók által felszámított, Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó

viteldíjakat, valamint az e tagállam területén felkínált vagy használt SZHR-eket érintő nemzetközi kötelezettségvállalások megsértették a Közösség kizárólagos külső hatáskörét.

130. Ezért meg kell vizsgálni, hogy a Holland Királyság megsértette-e az Egyesült Államokkal 1992-ben történt jegyzékváltással a Közösségnek a Közösségen kívüli légifuvarozók Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíj-meghatározási szabadságára, valamint a Közösség területén felkínált vagy használt SZHR-ekre vonatkozó, a 2002. november 5-én hozott ítéletekben elismert kizárólagos hatáskörét.

a) Az új megállapodás fennállásának kérdéséről

131. A Bizottság megerősíti, hogy az 1957. évi megállapodás szövegére vonatkozó 1992. október havi jegyzékváltás módosításai alapvetően megváltoztatták az 1957. évi megállapodás jellegét, mivel „nyitott égbolt" típusú megállapodássá változtatták azt. Más szóval, a Bizottság szerint az 1992. évi jegyzékváltás az 1957. évit felváltó új megállapodást hozott létre.

132. A holland kormány válasza az, hogy az 1992. évi jegyzékváltás által bevezetett módosítások előtt az 1957. évi megállapodás a „nyitott égbolt" típusú megállapodás több lényeges elemét tartalmazta, és hogy ezen 1992. évi módosítások a két ország közötti légi közlekedés liberalizációs folyamatának utolsó szakaszát képezték, mely már az 1957. évi megállapodás 1978. évi és 1991. évi módosításaival megkezdődött. Különösen az 1992. évi jegyzékváltás célja volt, hogy biztosítsa a holland fuvarozók teljes bejutását az amerikai piacra, megszüntetve ezáltal az 1957. évi megállapodás korábbi módosításai következtében az amerikai fuvarozók javára fennálló aránytalanságot. A holland kormány szerint ez a megállapodás még hatályban van, és az EK 307. cikk első bekezdésének hatálya alá tartozik, melynek értelmében „az egyrészről egy vagy több tagállam, másrészről egy vagy több harmadik állam által egymás között 1958. január 1-je előtt, illetve a csatlakozó államok esetében a csatlakozásukat megelőzően kötött megállapodásokból eredő jogokat és kötelezettségeket e szerződés rendelkezései nem érintik".

133. A felek által e tekintetben adott hiányos tájékoztatás ellenére az iratokból elég világosan kitűnik számunkra, hogy az SZHR-re vonatkozó rendelkezéseket 1991-ben vezették be,[75] és nem az 1992. évi jegyzékváltás nyomán módosították.

75 – Lásd az 1991. november 15-i konzultációk memorandumának a keresethez csatolt C. mellékletét.

134. Hasonlóképpen 1991-ben tárgyaltak a viteldíj-rendelkezésekről, [76] melyek a két szerződő fél fuvarozóinak viteldíj-meghatározási szabadságáról és a kettős elutasítási rendszer létrehozásáról rendelkeznek, míg az 1992. évi jegyzékváltásban semmilyen erre vonatkozó rendelkezés nem jelenik meg.

135. Ráadásul a keresetlevél 29. pontjában a Bizottság maga is elismeri, hogy az 1992. évi tárgyalások, melyek alapvetően módosították a korábban már módosított 1957. évi megállapodást, érintetlenül hagyták a viteldíjakra és az SZHR-re vonatkozó rendelkezéseket. [77]

136. Ilyen körülmények között – tekintettel arra, hogy nem tűnik elfogadhatónak a Bizottság azon feltevése, mely szerint az 1957. évi megállapodás 1992-ben lefolytatott tárgyalások nyomán végzett módosításai új megállapodást hoztak volna létre, mivel ez a feltevés ellentétes a szerződő felek által kifejezett szándékkal, melyből az következik, hogy nem felváltani kívánták a korábbi szerződést, hanem csak néhány, jóllehet fontos rendelkezését kívánták módosítani – kétséges lehet, hogy az EK 307. cikkre alapozott védekezésen túl, a viteldíjra vonatkozó kikötések kapcsán konkrétan fennáll-e a Közösség kizárólagos hatáskörének sérelme, ahogyan azt a Bizottság állítja, amennyiben a 2409/92 rendelet rendelkezésein alapuló hatáskör későbbi a fent idézett kikötéseknek a vitatott megállapodásokba 1991-ben történt beillesztésénél, amint azt fentebb láttuk.

137. Mindazonáltal nem gondolom, hogy alaposabban kell vizsgálni ezt a pontot, tekintettel arra, hogy a Bíróságnak a 2002. november 5-én hozott ítéletekben elfogadott megközelítése lehetővé teszi azon akadály megkerülését, melynek lényege, hogy egyes vitatott nemzetközi kötelezettségeket a Közösség megsértettnek tartott kizárólagos hatáskörének létrejötte előtt vállaltak.

138. Ebből a szempontból fontos emlékeztetni arra, hogy a Bíróság a fent említett ítéleteiben úgy vélte, hogy a Bizottság által elsődlegesen benyújtott kereset érdemi vizsgálata nem követeli meg a felek által megvitatott pontról való, annak eldöntését szolgáló arra irányuló állásfoglalást, hogy a módosítások a korábbi megállapodásokat új megállapodássá alakították-e át.

76 – Lásd az 1991. november 15-i konzultációk memorandumának D. mellékletét.

77 – Ebből a szempontból a jelen ügy sok tekintetben hasonló ahhoz, amelyet a Bíróság a fent hivatkozott Bizottság kontra Belgium ügyben 2002. november 5-én hozott ítéletekben vizsgált. Ebben az ügyben is több alkalommal módosították a Belga Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti eredeti 1946-os szerződést a két ország közötti légi közlekedés fokozatos liberalizációjának végrehajtása céljából. Ezzel kapcsolatban 1980-ban új megállapodást kötöttek. Különösen, az általunk vizsgált kérdésben, az amerikai légifuvarozók Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíj-meghatározási szabadságára és az SZHR-re vonatkozó rendelkezéseket illesztett be, a Bizottság által vitatott 1994. évi megállapodások előtt. Lásd a C-471/98. sz. ügyben hozott ítélet 23–27. pontját.

139. Ugyanis a Bíróság szerint a vitatott megállapodások teljes mértékben liberalizálták az Egyesült Államok és az érdekelt tagállam közötti légi közlekedést, az e két államban lévő valamennyi pontot összekötő minden útvonalhoz való szabad hozzáférés révén, kapacitási és járatsűrűségi korlátozások, valamint a közbenső, a megelőző és a területen túli pontokra („behind, between and beyond rights") vonatkozó korlátozások nélkül, és a légi járművek bármely kombinációjával („change of gauge").

140. Következésképpen a kérdéses módosítások az Egyesült Államok és az érintett tagállamok közötti fokozottabb együttműködés keretét hozták létre, amelynek révén az utóbbiakra új és jelentős nemzetközi kötelezettségek hárultak.

141. A Bíróság továbbá úgy ítélte meg, hogy ezek a módosítások a korábbi megállapodások átfogó felülvizsgálatáról tanúskodtak. A Bíróság szerint ebből az következik hogy, ha e megállapodások bizonyos rendelkezéseit formailag nem is módosították, illetve azok kizárólag mellékes megfogalmazásbeli változtatásokon estek át, az e rendelkezésekből eredő kötelezettségvállalásokat e felülvizsgálat során mégis megerősítették. A Bizottság kontra Portugália ügyben 2000. július 4-én hozott ítéletekre [78] hivatkozva a Bíróság kifejtette, hogy „ebben a helyzetben a tagállamok nemcsak újabb nemzetközi kötelezettségeket nem vállalhatnak, hanem a közösségi joggal ellentétes, már meglévő ilyen kötelezettségvállalásaikat sem tarthatják fent" [79].

142. Végül a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a korábbi megállapodások átfogó vitatott módosításai hivatalosan nem vagy csak korlátozott mértékben érintik a módosított rendelkezések hatályát.

143. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a Bizottság által elsődlegesen beterjesztett kérelemben vitatott valamennyi nemzetközi megállapodást a Bizottság által az e keresete alátámasztására hivatkozott közösségi jogi rendelkezések fényében kell értékelni. [80]

144. Nem gondolom, hogy ez az irat olyan tényeket tartalmaz, melyek jelen esetben nem tennék lehetővé az előbbiekben leírt megközelítés követését, mivel a 139. pontban

78 – A C-62/98. sz. (EBHT 2000., I-5171. o) és a C-84/98. sz. (EBHT 2000., I-5215. o.) egyesített ügyekben hozott ítélet.

79 – Lásd a fent hivatkozott C-471/98. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 50. pontját.

80 – Lásd a fent hivatkozott C-471/98. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 44–53. pontját.

említett tények a jelen esetben hasonlóképpen ismét együttesen fennállnak.

145. Végül ki kell emelni, hogy ez a megközelítés tárgytalanná teszi a holland kormánynak az EK 307. cikk első bekezdésére alapított érvét. [81]

b) Arról a körülményről, hogy az 1992. évi jegyzékváltás megelőzte a 2409/92 rendelet hatálybalépését

146. A Bíróság által a 2002. november 5-én hozott ítéletek kapcsán vizsgált ügyekhez képest egyéb probléma is felmerül a jelen ügyben.

147. Ugynais mind a Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között 1992. szeptember 1-4-e között lefolytatott tárgyalások, mind az 1992. október 14-i jegyzékváltás, mely e tárgyalások eredményét formalizálta, a 2409/92 rendelet 1993. január 1-jei hatálybalépése előtt, de e rendelet 1992. július 23-i elfogadása után történt.

148. Erre a tényre alapozva a holland kormány a perbe beavatkozó francia kormány támogatásával úgy véli, hogy a Közösség külső hatáskörének megsértése nem róható fel számára, mivel ez a hatáskör csak a belső közösségi szabályozás hatálybalépése óta létezik, mely jelen esetben a vitatott nemzetközi kötelezettségvállalást követően történt.

149. A Bizottság válaszában az 50. pontban említett Inter-Environnement Wallonie ügyben hozott ítéletre hivatkozik, melyben a Bíróság kifejtette, hogy még ha a tagállamok nem is kötelesek elfogadni a valamely közösségi irányelvben előírt intézkedéseket az átültetésre meghatározott határidő lejárta előtt, az EK 10. cikk második albekezdésének és az EK 249. cikk harmadik albekezdésének együttes alkalmazásából következik, hogy ezalatt az idő alatt tartózkodniuk kell az olyan természetű rendelkezések elfogadásától, melyek komolyan veszélyeztetnék az ezen irányelvben meghatározott célokat. [82] A Bizottság szerint a Bíróság által az Inter-Environnement Wallonie ügyben hozott

81 – E tekintetben egyébként megfigyelhető, hogy az EK 307. cikk első bekezdése által előírt, a tagállamok által a Szerződés hatálybalépése előtt kötött nemzetközi megállapodások tekintetében biztosított védelem nem terjed ki ezen megállapodásoknak a Szerződés hatálybalépését követő módosításaira. Ebben az értelemben lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 69. pontját.

82 – Az ítélet 45. pontja.

ítéletben megfogalmazott elv értelemszerűen alkalmazandó a jelen ügyben, melyben a vitatott megállapodásról a 2409/92 rendelet elfogadása után, illetve a hatálybalépésre előírt határidőn belül folytattak tárgyalásokat, és azt a rendelet elfogadása után kötötték meg.

150. Úgy vélem, hogy a jelen ügyben nem szükséges sem a Bizottság által előterjesztett érvelés megalapozottságáról, sem annak az alperes és a perbe beavatkozó kormány által vitatott elfogadhatóságáról nyilatkozni. A jelen ügy megoldásának céljából nem tűnik hasznosnak azon kérdés általánosabb vizsgálata sem, hogy a jóhiszemű együttműködés EK 10. cikkben megfogalmazott elvének megsértése nélkül köthet-e valamely tagállam nemzetközi megállapodásokat a Közösség számára, a belső közösségi szabályozás elfogadása által biztosított kizárólagos külső hatáskör megsértésével, jóllehet e még hatályban nem lévő szabályozás hivatalosan nem köti a tagállamokat.

151. Ugyanis a Bizottság, anélkül hogy e pontban ellentmondana a holland kormánynak, a válaszában megjegyzi, hogy az 1992. október 14-i jegyzékváltást a holland parlament 1993. április 26-án, azaz a 2409/92 rendelet 1993. január 1-jei hatálybalépése után erősítette meg.

152. A holland kormány erre vonatkozóan azt válaszolta, hogy a jegyzékváltás megerősítésének időpontja a jelen esetben nem releváns, hiszen e jegyzékváltást már 1992. október 14-e óta alkalmazták.

153. Emlékeztetni kell arra, hogy amikor valamely nemzetközi, akár egyszerűsített formájú megállapodás, mint amilyen a jegyzékváltás, melyről a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény [83] 13. cikke kifejezetten rendelkezik egy vagy több fél megerősítésétől függ, a jogerő a megerősítés megtörténtéről szóló kölcsönös (vagy kizárólag az erre kötelezett szerződő államok általi) értesítéssel (vagy a megerősítő okiratok kicserélésével) áll be. Mivel a szerződő felek végleges akaratmegegyezése jelzi a megállapodás érvényességének kezdő időpontját, tehát hatálybalépését, amikor a megállapodás előzetes megerősítése egy vagy több szerződő fél számára szükséges, e megállapodás hatálybalépése a másik félnek a megerősítés teljesítéséről szóló értesítésétől függő következménye.

154. A bécsi egyezmény 25. cikke alapján a szerződő feleknek ugyanakkor lehetőségük van a megállapodás ideiglenes alkalmazására. Különösen e cikk arról rendelkezik, hogy:„a

83 – 1969. május 23-án fogadták el.

szerződést vagy a szerződés egy részét, hatálybalépéséig ideiglenesen kell alkalmazni, ha: a) a szerződés maga így rendelkezik; vagy b) a tárgyaló államok más módon így állapodtak meg".

155. Márpedig az iratokból kitűnik, hogy a vitatott megállapodást az 1992. október 14-i jegyzékváltástól kezdve ideiglenesen alkalmazták várva, hogy a Holland Királyság az e megállapodás megerősítéséhez szükséges alakszerűségeket teljesítse. Az 1992. október 14-én a holland külügyminiszter által az Amerikai Egyesült Államok hágai követségére elküldött jegyzék utolsó albekezdése, melynek szövegét az alperes kormány viszonválaszához csatolt Tractatenblad kivonata tartalmazza, a következőképp fogalmaz:

„I propose that if the foregoing proposal is acceptable to the Government of the United States of America, [...] this note and your note in reply indicating such acceptance shall constitute an agreement between our two governments, which shall enter into force upon an exchange of diplomatic notes following completion of all necessary internal procedures of the Government of the Kingdom of the Netherlands. Pending entry into force, the terms of this agreement shall be applied provisionally from the date of your note in reply."

156. Az Amerikai Egyesült Államok hágai követsége által 1992. október 14-én a holland külügyminiszternek küldött válaszjegyzék utolsó albekezdése a következőképpen fogalmaz:

„I have the honour to inform Your Excellency, on behalf of the Government of the United States of America, that it accepts the above proposal of the Government of the Kingdom of the Netherlands and to confirm that Your Excellency's note and this reply shall constitute an agreement between our two governments, the terms of which shall enter into force upon a subsequent exchange of notes following the completion of all necessary internal procedures of the Government of the Kingdom of the Netherlands."

157. Ilyen körülmények között meg kell állapítani, hogy a vitás megállapodás létrejötte, azaz a két szerződő fél végleges akaratmegegyezése, és következményeképpen e megállapodás hatálybalépése csak a diplomáciai jegyzékeknek, a megállapodásnak a holland parlament általi, 1993. április 26-i megerősítését követő kicserélésével, és így a 2409/92 rendelet 1993. január 1-jei hatálybalépésénél szükségképpen későbbi időpontban következett be.

158. Ebből következik, hogy amikor a Holland Királyság az 1992. október 14-i jegy-

zékváltással véglegesen vállalta a vitatott nemzetközi kötelezettségeket, a 2409/92 rendelet rendelkezései, melyek, amint azt a 2002. november 5-i ítéletek is megerősítették, létrehozták a Közösség harmadik országok légifuvarozóinak a Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíj-meghatározási szabadságára vonatkozó kizárólagos külső hatáskörét, már hatályban voltak.

159. Alaptalan a holland kormánynak az az érve, mely szerint a Közösségnek a 2409/92 rendelet elfogadásából származó kizárólagos külső hatáskörére nem lehet hivatkozni a jelen esetben a vitás nemzetközi kötelezettségvállalások jogszerűtlenségének megállapításakor, mivel az a tények hibás értelmezéséből fakad.

160. Végül hasznosnak vélem annak kifejtését, hogy az ajánlott elemzés, melyet a Bizottság kizárólag a válaszbeadványban hangsúlyozott, nem képezi részét azoknak a szempontoknak, melyek módosítják a pernek az eljárást megindító keresetlevélben meghatározott tárgyát, és nem alapul azokon az új kifogásokon sem, melyekre a Bíróság eljárási szabályzata 42. cikke 2. §-ának rendelkezéseit nem ismerve hivatkoztak. Ugyanis a keresetben megfogalmazott indítványában a Bizottság annak megállapítását kéri a Bíróságtól, hogy – a vitatott kötelezettségvállalásokat hatályban tartva – a Holland Királyság nem teljesítette a közösségi jog egyes rendelkezéseiből eredő kötelezettségeit. A jelen megállapodás megerősítése időpontjának a fenti elemzésben kifejtett jelentősége kizárólag annak meghatározására szolgál, hogy az alperes tagállamot mikortól terhelik jogerősen ezek a kötelezettségek.

161. A korábbi megfontolások alapján úgy vélem, hogy jelen esetben megállapítható a 2409/92 és a 2299/89 rendelet vonatkozásában az alperes tagállamnak felrótt kötelezettségszegés, tekintettel a Bíróság 2002. november 5-én hozott ítéleteiben már megfogalmazottakra.

2. Az EK 52. cikk megsértéséről

162. Amint azt a fenti 27. és 28. pontban már kifejtettem, a 2002. november 5-én hozott ítéletekben a Bíróság megállapította, hogy az Amerikai Egyesült Államokkal olyan nemzetközi kötelezettségeket vállalva, melyeknek célja, hogy ez utóbbinak azt a jogot biztosítsák, hogy közlekedési jogokat visszavonjon, felfüggesszen vagy korlátozzon, amennyiben az alperes tagállamok által megjelölt légifuvarozókat nem ez utóbbiak vagy nem állampolgárai ellenőrzik, a fenti tagálla-

mok nem teljesítették az EK-Szerződés 52. cikkéből eredő kötelezettségeiket.

163. Ebből a szempontból, a fent említett ítéletekben a Bíróság először kifejtette, hogy az EK 52. cikk a légi közlekedésre és különösen a valamely tagállamban székhellyel rendelkező és valamely tagállam és harmadik ország között légiközlekedési szolgáltatást nyújtó légitársaságokra alkalmazandó.

164. A Bíróság arra is emlékeztetett, hogy e cikk értelmében a letelepedés szabadsága magában foglalja a jogot a gazdasági tevékenység önálló vállalkozóként történő megkezdésére és folytatására, vállalkozások alapítására és irányítására, mégpedig az EK-Szerződés 58. cikkének második albekezdése (jelenleg az EK 48. cikk második albekezdése) szerinti társaságokat, a letelepedés szerinti tagállam joga által a saját állampolgáraira előírtakkal azonos feltételek szerint, és hogy így az EK-Szerződés 52. és 58. cikke nemzeti bánásmódot biztosít a fogadó tagállamban a letelepedés jogát a társaságokhoz hasonlóan gyakorló közösségi állampolgárok számára.

165. A Bíróság ezt követően észrevételezte, hogy a légifuvarozók tulajdonlására és ellenőrzésére vonatkozó, a vitatott megállapodásba illesztett kikötések, – melyek az Amerikai Egyesült Államok számára lehetővé teszik, hogy az érdekelt tagállamok által olyan kijelölt légifuvarozók működési engedélyeit vagy műszaki engedélyeit visszavonja, felfüggessze vagy korlátozza, amelyeknek jelentős része nem áll e tagállamok, illetve e tagállamok állampolgárainak tulajdonában és tényleges ellenőrzése alatt – érinthetik az említett tagállamok területén bejegyzett azon légifuvarozókat, melyek jelentős része a letelepedés helye szerinti tagállamtól vagy állampolgáraitól eltérő tagállam tulajdonában és tényleges ellenőrzése alatt áll. Ezeket a légifuvarozókat az alperes tagállamok és az Amerikai Egyesült Államok közötti légiközlekedési megállapodás kedvezményéből kizárhatják, mely kedvezmény ezzel szemben az alperes tagállamok légifuvarozói számára biztosított.

166. Következésképpen a Bíróság a fent említett kikötéseket az EK-Szerződés 52. cikkével ellentétesnek ítélte, mivel ezek lehetővé teszik a megállapodásban részes tagállamok és a nem részes tagállamok légifuvarozói közötti különbségtételt, úgy, hogy abban az esetben, ha egy a megállapodásban részes tagállam területén jegyezték be őket, nem teszi lehetővé ez utóbbiaknak, hogy nemzeti bánásmódot élvezzenek a fogadó tagállamban. [84]

167. A jelen ügyben a Bizottság ugyanezen jogsértés megállapítását kéri a Bíróságtól a Holland Királyság vonatkozásában is.

84 – Lásd például a fent hivatkozott C-476/98. sz., Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 144-156. pontját.

168. Az ügy irataiból következik, hogy a Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti kétoldalú megállapodásba illesztett, a légifuvarozók tulajdonlására és ellenőrzésére vonatkozó kikötést módosította az 1992. évi jegyzékváltás. A Bizottság állítása szerint a kikötést lényegesen átdolgozták, míg a Holland Királyság szerint a módosítások tisztán szerkesztésbeliek voltak.

169. Ebből a szempontból elegendő emlékeztetni a fenti 138–143. pontban kifejtett, a Bíróságnak a 2002. november 5-én hozott ítéleteiben követett érvelésére, mely szerint a korábbi megállapodás felülvizsgálatával kapcsolatban csak a nem módosított vagy csak mellékes változtatásokon átesett kikötéseket kell megerősítettnek tekinteni.

170. Ezen a ponton csatlakozom különösen Tizzano főtanácsnoknak a 2002. november 5-én hozott ítéletekkel lezárt ügyekre vonatkozó indítványához, amelyben hangsúlyozta, hogy bár a jogvita tárgyát képező megállapodások a tulajdonlásra és az ellenőrzésre vonatkozó kikötéseket formailag nem módosították, tartalmukat és hatályukat mégis nagymértékben megváltoztatták, amely az ötödik szabadságjog körébe vonható útvonalak teljes körű liberalizációja következtében szükségszerűen hatással volt a kérdéses kikötés hatályára. [85]

171. Tekintettel a Bíróság 2002. november 5-én hozott ítéleteiben megállapítottakra, véleményem szerint meg kell állapítani az EK-Szerződés 52. cikkének Bizottság által hivatkozott megsértését.

C – *A költségekről*

172. Az eljárási szabályzat 69. cikkének 2. §-a alapján a Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. A Holland Királyságot, mivel a végkövetkeztetések szerint pervesztes lett,

85 – Lásd a 137. és 138. pontot.

és mivel a Bizottság kérte a költségeknek a Holland Királyság által történő megtérítését, úgy vélem, hogy kötelezni kell a költségek viselésére.

173. Ugyanezen cikk 4. §-a alapján a perbe beavatkozó Francia Köztársaság maga viseli saját költségeit.

VII – Végkövetkeztetések

174. A fenti megállapítások összességére tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy a következőképp határozzon:

„1) A Holland Királyság, mivel az Amerikai Egyesült Államokkal szemben olyan nemzetközi kötelezettséget vállalt, illetve a Holland Királyság és az Amerikai Egyesült Államok közötti 1957. április 3-án kötött légiközlekedési megállapodás felülvizsgálata ellenére hatályban tartotta azon kötelezettségvállalásait,

– amelyek az Amerikai Egyesült Államok által megjelölt légifuvarozók Közösségen belüli útvonalakra vonatkozó viteldíjait érintik,

– amelyek holland területen felkínált és használt számítógépes helyfoglalási rendszerekre vonatkoznak, és

– amelyek az Amerikai Egyesült Államok részére azt a jogot biztosítják, hogy közlekedési jogokat függesszen fel vagy korlátozzon, ha a Holland Királyság által megjelölt légifuvarozókat nem a Holland Királyság vagy nem holland állampolgárok ellenőrzik,

– a Holland Királyság nem teljesítette az EK-Szerződés 5. cikkéből (jelenleg EK 10. cikk) és az EK-Szerződés 52. cikkéből (jelenleg, módosítást követően EK 43. cikk), valamint a légi szolgáltatások vitel- és tarifadíjairól szóló, 1992. július 23-i 2409/92 tanácsi rendeletből, valamint az 1993. október 29-i 3089/93 tanácsi rendelettel módosított, a számítógépes helyfoglalási rendszerek ügyviteli szabályzatáról szóló, 1993. október 29-i 3089/93 tanácsi rendelettel módosított 1989. július 24-i 2299/89 tanácsi rendeletből eredő kötelezettségeit.

2) A Bíróság a Holland Királyságot kötelezi a költségek viselésére.

3) A Francia Köztársaság maga viseli saját költségeit."